

De schoolmeesters van Barradeel in de loop der tijden.^a

Zie over de toestand van het schoolwezen en van de schoolmeesters in Friesland, tijdens de *Republiek der Verenigde Nederlanden* (ca. 1580 tot 1795), hetgeen ik als algemene inleiding voor deze artikelen bij Franekeradeel schreef. We beginnen dan nu direct met de verschillende dorpen van Barradeel in alfabetische volgorde na te gaan.

1. Almenum

In deze uitbuurt van Harlingen heb ik tijdens de Republiek nimmer enig spoor van een school of schoolmeester gevonden. Het ligt voor de hand dat de kinderen te Harlingen naar school gingen. Zelfs de verschillende stemmingen die de floreenplichtigen van dit dorp hadden te houden, vonden plaats in de grote kerk van Harlingen, omstreeks 1775 afgebroken en voorheen wel de "Dom van Almenum" genoemd.) Daar het dorpje dus geen eigen kerk had, was er ook geen koster-voorzanger nodig.

Toch deed zich hier tegen het einde van de 18e eeuw de behoefte aan een eigen school gevoelen: omstreeks 1797 werd er een school gesticht en toen werd naar alle waarschijnlijkheid Jan Feikes Baarda tot schoolmeester benoemd. Hij was op 24 jan. 1796 getrouwd met Trijntje Harmens van Midlum.^b Zijn eerste vrouw was Aafke Ymkes Drees, net als hij afkomstig van Almenum; hun trouwdatum was 21 juli 1793. Zijn grootvader Jan Feickes komt in de jaren 1733 tot 1740 als mr. kuiper te Bolsward voor; zijn vrouw was Trijntje Harkes Baarda. Van haar is waarschijnlijk de geslachtsnaam Baarda aangenomen door de nakomelingen. De zoon Feike Jans Baarda (alias "van der Burg") was in 1737 gedoopt en was in 1778 blauwverver te Bolsward. Op 25 april 1766 was hij daar met Sjoukjen Hendriks Voets getrouwd. Hun zoon Jan Feikes Baarda, de meester van Almenum, werd omstreeks 1770 te Bolsward geboren. In 1783 was Feike Jans Baarda te Harlingen; hij is vóór 2 mei 1787 overleden.

Jan Feikes Baarda woonde op Greetingaburen buiten Harlingen. Hij was tevens dorprechter en in de Franse tijd ook bode en veldwachter, wat hem *f* 210 per jaar opleverde. Zijn schoolmeesterstraktement bedroeg in 1817 *f* 300 uit de dorpskas, terwijl hij toen van omstreeks 50 leerlingen *f* 105 trok. Een rang - één van de vier bij de wet van 1806 ingestelde graden van bekwaamheid voor schoolmeesters - heeft hij nimmer bezeten. In de befaamde "Opgaven omtrent de moraliteit en den ijver der Onderwijzers" van 1821, met welke opgaven de heren schoolopzieners in Friesland elkaar toen geriefden, worden zijn gedrag en vlijt beide "matig" genoemd. Zijn zoon Petrus Jans Baarda, geboren te Almenum en (katholiek) gedoopt op 21 nov. 1800, stond hem in 1819 terzijde als kwekeling en deed in datzelfde jaar bij zijn vader examen voor de 4e rang. Echter reeds op 17 nov. 1826 overleed Petrus Jans Baarda, ondermeester te Almenum en ongehuwd. Zijn vader Jan Feikes Baarda is op 17 april 1827 op 58-jarige leeftijd overleden en liet Trijntje Harmens Bonnema als zijn weduwe achter. De school werd toen provisioneel waargenomen door J. Roos. Op 11 dec. van hetzelfde jaar 1827 kwam de nieuwbenoemde meester Daniël Sijmons Hollenga over uit het Heidenschap bij Workum. Hij was in 1803 geboren en was eerder ondermeester te Leeuwarden geweest.

---

a Eerder verschenen in *Franeker Courant* van 8, 22, 29 april en 6, 13, 20, 27 mei, 3, 10, 17, 24 juni en 1 juli 1938.

b Trouwboek Harlingen.

Hij bezat reeds in 1825 de 2e rang, zodat hij naar de woorden der wet niet alleen in lezen, schrijven en rekenen goed bedreven was, maar ook "de voornaamste regelen der Nederduitsche Taal, benevens derzelver gronden" kende "van de Aardrijks- en Geschiedkunde eenig begrip" had en "eene genoegzame bekwaamheid en geoefendheid bezat in het geven van een oordeelkundig onderwijs". Zoals ik reeds eerder gezegd heb, was dit wel het summum van schoolmeesterlijke geleerdheid dier dagen, aangezien de 1e rang bijna nimmer behaald werd. In 1822 was mr. Daniël Hollenga getrouwd met Janneke J. van der Meulen. Op 1 juli 1828 werd aanbesteed: het gedeeltelijk afbreken van een pakhuis en het op- en aanbouwen van een nieuwe school op de Greetingabuurt onder Almenum, "benevens eenige reparaties aan de woning des Onderwijzers aldaar".

In 1834 werd het gezin van mr. Hollenga zwaar getroffen: tussen 26 febr. en 14 maart van dat jaar, dus in ruim 14 dagen tijds, stierven vijf van hun kinderen: vier meisjes van 7, 9, 1 en 3 jaar en het enige zoontje van 6 jaar, blijkbaar aan een besmettelijke ziekte.^a In 1845 is Janneke J. van der Meulen overleden.

De school nam steeds in bloei toe: in 1845 telde ze 110 à 115 leerlingen, van wie velen uit Harlingen. Mr. D.S. Hollenga hertrouwde in 1847 met Geeske Hanses de Boer, die op 29 nov. 1848 op 31-jarige leeftijd reeds overleed, nadat ze een zoon ter wereld had gebracht. Meer dan 40 jaar nam meester Hollenga de school te Almenum waar. In 1870 werd hij benoemd tot gemeenteontvanger van Harlingen, welke functie hij ook nog vijf jaar met roem bekleedde. Intussen was in okt. 1870 tot hoofdonderwijzer te Almenum benoemd: Durk T. Tjalkens van Morra. Hij trad op 1 dec. van dat jaar in functie. Als kwekeling te Grouw had hij in 1850 de 4e rang gehaald, in 1852 de 3e op 18-jarige leeftijd. Toen kwam de nieuwe onderwijswet van 1857, die de akte van hoofdonderwijzer (of 1e of 2e rang) vorderde om aan het hoofd van een school te kunnen staan. Meester Tjalkens heeft hier gestaan totdat hij in 1903 met pensioen ging. In 1903 werd G. Oomkes, onderwijzer te Tzummarum, aan het hoofd van deze school geplaatst. Hij is met ingang van 1 juli 1933 met pensioen gegaan. De gemeenteraad besloot op 11 mei 1933 tot opheffing der openbare lagere school te Almenum, met ingang van genoemde datum, 1 juli 1933.

2. Firdgum

Dit dorpje, meestal kerkelijk gecombineerd met Tzummarum, heeft af en toe in de 17e en 18e eeuw een eigen schoolmeester gehad. Aangezien de kerkrekeningen slechts vanaf 1783 bewaard gebleven zijn (gedeponeerd in het Rijksarchief te Leeuwarden) en mij ook uit andere bronnen slechts weinig over Firdgum onder ogen kwam, kan de lijst slechts fragmentarisch zijn. Trouwens men moet zich in die kleine dorpjes in die tijd de schoolmeester niet al te officieel voorstellen. Een of andere boer of timmerman of verver, die 's winters weinig te doen had en er de lust toe gevoelde, nam dan zo'n winterschooltje waar, als er namelijk een genoegzaam aantal leerlingen was; anders ging het gewoon over, zoals sommige instructies laten zien. Was er dan nog een eigen predikant, dan werd ook een kerkdienaar (koster, voorzanger) vereist, aan welke betrekking op het platteland bijna altijd de schooldienst verknocht was. Maar in gecombineerde gemeenten nam de predikant, die in de hoofdplaats der combinatie woonde, "zijn" kerk- en schooldienaar in de regel mee voor de diensten in de combinatiedorpen. Dan was dáár dus helemaal geen geregelde kerk- en schooldienaar nodig.

---

a Advertentie *Leeuwarder Courant*.

Zo zal ook te Firdgum slechts af en toe school gehouden zijn. De volgende schoolmeesters zijn mij aldaar bekend.

In sept. 1677 was mr. Hessel Hijlckes schooldienaar te Firdgum en was Diuke Dirksdr. zijn vrouw. Hij is hier te Firdgum overleden. In 1689 stond hier mr. Dirk Hessels, geboren omstreeks 1666 en blijkbaar een zoon van de vorige meester en genoemd naar de vader van zijn moeder. Hij werd in okt. 1689 tot lidmaat aangenomen. Hij trouwde op 30 juli 1694 met Eelk Sippes van Minnertsga en op 25 febr. 1700 werd hun zoon Sippe gedoopt. In mei 1710 stond hij hier nog.

Op 10 mei 1733 werd aangenomen tot lidmaat: mr. Watze Clases, toen reeds schoolmeester te Firdgum. Hij trouwde in okt. 1735 met Antje Joekes van Sexbierum en was in 1749 nog schoolmeester te Firdgum. Ze zijn hier beiden overleden.

In april 1766 kwam hier mr. Albartus Winsemius, schooldienaar, van Ferwoude. Hij werd op 8 mei 1766 tot lidmaat aangenomen. Zijn vrouw was Agnietie Gelder, dochter van ds. Bernardus Gelder van Gaast-Ferwoude. Zij is waarschijnlijk in 1765 te Ferwoude overleden, want op 4 dec. 1765 vond boedelinventaris plaats. Hij is evenwel te Firdgum op 1 sept. 1771 hertrouwd met Tietie Melis van Hoorn van Franeker. De meester die tevens dorprechter was, is hier omstreeks 1782 overleden. Zijn weduwe Tietie kom hier in 1792 nog voor en is in 1807 overleden.

In nov. 1782 was mr. Johannes Wijkkes Elsinga hier schoolmeester en dorprechter. Tot zijn jaarlijkse emolumenten behoorden later o.a. ook "14 cargld. voor 't gemis van de Duivemat in den toren". De duiven waren dus blijkbaar uitgeroeid. Ook op sommige ander plaatsen waren die duiven in de toren ten voordele van de schooldienaar (vanwege de duivenmest nl.), mits het dak van de kerk schoonhoudende. Toen in 1792 de Firdgummer kerk afgebroken was, vonden de boeren het zeker vanwege hun erwten enz. maar beter dat de duiven verdreven werden. Maar voor de meester was dit een schadepost; vandaar de 14 gulden vergoeding. De vrouw van de meester was - in 1789 reeds - Sijske Tjeerds. Hun zoons Sipke (4 aug. 1795) en Freerk (16 febr. 1801) zijn hier geboren. Een andere zoon Tjeerd overleed op 6 sept. 1828 te Franeker, oud 36 jaar, arbeider, geboren te Firdgum en ongehuwd.

In 1815 werd het schooltje nog bediend door mr. Elsinga, doch vóór 1817 werd het opgeheven, ongetwijfeld wegens te gering aantal leerlingen. De oude J.W. Elzinga leefde hier in 1883 nog en heette nog steeds "master". De school was echter verdwenen. In de "Publicatie der classificatie van de scholen in het Departement Vriesland" van 21 okt. 1806 wordt ze nog genoemd als een schooltje van de 3e rang (kleinste scholen). Ook in de lijst van Friese scholen van 1815 komt Firdgum nog voor, doch in die van 1817 (provinciaal archief) niet meer. Noch in de "Nieuwe Schooldistrict-Verdeeling in Friesland" van 26 sept. 1827, noch in de lijsten van scholen in de *Friesche Volksalmanak* van 1836/37, noch in de "Lijst van scholen en onderwijzers in Friesland in 1846" komt Firdgum voor.^a

In 1867 evenwel wordt te Firdgum wederom een nieuwe^b openbare lagere school geopend. Aan het hoofd werd op 1 aug. van dat jaar Pieter J. Smidts geplaatst. Hij was hulponderwijzer te Akkrum. Op 15 juni 1867 was het vergelijkend examen gehouden. Hij stond hier niet lang, want hij vertrok reeds op 1 febr. 1869 als hoofd van de school naar Bergum.

---

a Provinciaal Archief.

b De nieuwe school en een woning werden op 6 april 1867 aanbesteed op het gemeentehuis te Sexbierum.

Omstreeks april 1869 kwam Hermannus Sterringa; hij was hulponderwijzer te Bergum en ruilde dus van woonplaats met zijn voorganger. Deze onderwijzer is in 1898 niet-eervol ontslagen vanwege onzedelijke handelingen.

In 1899 kwam zijn opvolger S. Gorter, hoofd van de school te Lenthe (Ov.). Onder zijn hoofdschap werd in 1902 een nieuwe school gebouwd. Hij vertrok in 1906 naar Enschede. Hij werd toen opgevolgd door D. Leijenaar van Idsegahuizen. Deze werd op 1 april 1911 hoofd van de school te Holwerd.

In 1911 kwam A. Venema, onderwijzer te Leeuwarden en eerder te Houtigehage. In 1914 werd hij hoofd van de school te Oudkerk. Als zijn opvolger werd M. Reidsma, onderwijzer te Sexbierum, op 24 nov. 1914 te Firdgum benoemd. Op 13 sept. 1933 heeft de gemeenteraad ook deze school opgeheven. Dit besluit werd goedgekeurd door Gedeputeerde Staten. Een beroep op de Kroon werd bij Koninklijk Besluit van 26 jan. 1934 ongegrond verklaard en dus werd de school in 1934 gesloten

3. Minnertsga

Omtrent de grote dorpen in deze gemeente vloeien de bronnen rijkelijker, zodat we bijv. van Minnertsga een vrij volledige lijst van schoolmeesters kunnen geven vanaf 1621. Wel is er een resolutie van Gedeputeerde Staten van 6 mei 1600, waarbij "die van Minnertsga" wordt bevolen een nieuwe schoolmeester te verkiezen, maar daar in wordt geen naam van de voorganger vermeld. (Misschien was het mr. Jacob Tieresz., want op 25 sept. 1605 komt nl. voor Ida Meinertsdr., weduwe wl. mr. Jacob Tieresz. te Minnertsga.^a Er staat echter niet bij "schoolmeester".) Omstreeks die tijd zijn er meer van dergelijke resoluties van Gedeputeerde Staten; oorzaak hetzij twijfel aan de oprechte gereformeerde religie der betrokkenen (er waren er, 20 jaar na de "Omzetting van Friesland" nog heel wat mensen met "Paapsche gevoelens"), hetzij een te lange duur der vacature naar de mening van de Staten.

In dec. 1611 was mr. Alhardt Jacobsz. schoolmeester te Minnertsga. In jan. 1612 wordt hem door de kerkvoogden namens de gemeente de dienst opgezegd: "De Kerkvoogden Jan Claessen en Jan Albertsz. thoe Minderschae, al van hun gemeente daartoe speciael gelastet, protesteeren de effectie vande Interdictie mr. Allert Jacobsz. schoolmr. aldaer gedaen om op thoecoomende 1° May in vrijdom verlaeten te hebben hun schooledienst cum accessosijs en d' huysinghe met de schoole te relaxeeren en ontruïjmen".^b In jan.-febr. en in juli 1613 komt mr. Allert (Alherdus) Jacobsz nog voor als schoolmeester te Minnertsga.^c In sept. 1613 is hij "geweesene schooldiener thoe Minderschae".

In mei 1614 komt mr. Hidde Lijkles, schoolmeester te Minnertsga, als getuige voor.^d Op 2 mei 1616 is sprake van mr. Hidde Lycles Scotamis (Schotanus?)^e en eveneens op 9 mei 1619.^f

---

a Barradeel Q 1.

b Barradeel B 1.

c Barradeel E 9 Processtukken.

d Het Bildt Hypotheekboeken N 1, akte 27 mei 1614, geregistreerd 31 mei 1614; ook in een akte van 4 mei 1614, gereg. 3 febr. 1617, komt hij voor.

e N 2, reg. 1 juni 1618.

f N 4, gereg. 20 juli 1632.

In het voorjaar van 1621 werd Heijn Minnesz als schoolmeester te Minnertsga aangesteld, zoals blijkt uit een aantekening omtrent zijn overlijden in het lidmatenboek. Daar wordt ons nl. medegedeeld dat mr. Heijn Minnesz hier overleden is op 2 nov. 1666, oud in het 66e jaar en dat hij hier 45³/₄ jaar schoolmeester was geweest. Hij is begraven "alhierop 't oost van de kerk bij de schoolmeestershuijsinge, verwachtende een salige verrijsenisse". De school stond dus vroeger aan het kerkhof ten oosten van de kerk. Hijlck Sijbrens, zijn vrouw, overleed op 7 nov. 1665, oud in het 63e jaar. Dat de oude meester ook nog wel iets anders deed dan schoolhouden, blijkt hieruit dat hij bijv. in 1652 nieuwe wijzers leverde aan de toren te Tzummarum of Sexbierum en in 1660 een nieuwe weerhaan aldaar.^a

In maart 1667 kwam mr. Æsge Pieters, schooldienaar, van Oudebildtzijl op het Bildt, waar hij ook schoolmeester was. Kort te voren was hij getrouwd met Wopk Pieters van Minnertsga. Het trof maar mooi dat de schoolmeesterspost hier nu open kwam: de vrouw wilde natuurlijk gaarne bij haar familie blijven! Hun zoons Pieter en Jan zijn hier resp. op 18 okt. 1668 en 6 juni 1686 gedoopt. Deze Æsge Pieters noemt zich weldra Æ.P. Baerdsma en was een gewichtig man in de dorpsgemeenschap, die het algemeen vertrouwen verwierf. Hij behartigde dan ook veler zaken en noemt zich (in 1672 bijv. en later) *notaris publicus*. Op 11 mei heeft hij zich als zodanig bij het Hof van Friesland laten inschrijven.^b Toen er een orgel in de kerk kwam, deed hij afstand van zijn schoolmeesterspost in de herfst van 1688 en kreeg hij jaarlijks als een soort pensioen 110 carolusgulden *ad vitam* (= voor zijn leven). Nadat hij op 14 jan. 1692 getesteerd had, is hij hier op 18 maart 1693 overleden; zolang bleef hij notaris. Zijn opvolger werd in nov. 1688 mr. Everhard Havercamp, schoolmeester en organist, van Stedum. Hij trouwde hier op 22 nov. 1691 met Elisabeth Junius van Zwolle. Ze vertrokken op 26 maart 1693 naar Koudum, waar hij ook weer schoolmeester en organist was.

Op 23 april 1693 trouwde Regnerus Orsuma, *S(acro) S(ancti) M(inisterii) kandidaat* (= kandidaat tot de heilige dienst) en schoolmeester te Minnertsga, met Claaske Jacobs van Tzummarum. Deze Regnerus Orsuma was op 27 febr. 1685 te Tzummarum ingekomen (van Wijnaldum?) en vertrok op 22 april 1693 met attestatie naar Minnertsga. Blijkbaar kon hij niet orgelspelen, want op 23 juli 1693 werden tot lidmaten aangenomen: Pijter Claesen, geroepen organist te Minnertsga, en Pijtje Pijters zijn huisvrouw, van Harlingen. Het was voor beiden evenwel van korte duur: Regnerus Orsuma overleed in 1694; zijn vrouw vertrok op 6 okt. 1695 met attestatie naar Dronrijp en Pijter Claesen en zijn vrouw vertrokken op 9 dec. 1694 met attestatie naar Franeker.

Eind 1694 kwam mr. Gerlof Fransen van Sexbierum hier als schoolmeester en organist, met zijn vrouw Doetie Jansdr. De schoolmeester was hier geen dorprechter; in grote dorpen was daarvoor meestal een afzonderlijke functionaris. Deze mr. Gerlof Fransen, geboren omstreeks 1667, was huisknecht geweest bij de overste Ignatius van Kingma, residerende op Kingmatille bij Zweins. Dit blijkt uit diens testament d.d. december 1696, waarbij een legaat van *f* 200 wordt besproken aan "mijn gewesene caemerdiener Gerlof Jansen, jegenswoordig schooldienaar en organist te Minderscha". De afgedankte huisknecht hield het nog een jaar of tien vol en overleed op 17 aug. 1705, ongeveer 38 jaar oud. Hun zoons Frans en Joannes zijn hier resp. op 10 okt. 1697 en 23 nov. 1704 gedoopt.

In het laatst van 1705 kwam mr. Claas Willems, schooldienaar en organist, van Drachten. Hij trouwde hier op 4 juli 1706 met Antje Jans en vertrok op 6 nov. 1720 met attestatie naar

---

a Kerkvoogdij-rekeningen.

b S. Koopmans, *Het Notariaat in Friesland vóór 1811* (Leeuwarden 1883).

Dronrijp. Hun zoon Hotze is hier gedoopt op 12 juni 1707; Willem op 24 febr. 1709; Jan op 30 mei 1717 en Hillebrand op 18 mei 1719.

Op 11 aug. 1726 trouwde Jelle Corvinus, schooldienaar te Minnertsga alhier met Geertje Jans. Ofschoon we hem voor het eerst in 1726 ontmoeten (in de doopboeken kon hij ook moeilijk eerder voorkomen!) zal hij wel de opvolger van mr. Claas Willems geweest zijn. Hij was hier in 1738 nog. Hun zoon Jelle werd hier gedoopt op 23 sept. 1731.

In 1739, echter vóór augustus, kwam mr. Olphert Upkes Kiestra hier als schoolmeester en organist, van Beers. Hij was de eerste van een hele reeks schoolmeesters uit zijn familie, die verschillende Friese scholen in de 18e en 19e eeuw gediend hebben. Zijn vrouw was Aeltie Aebings Attama, van Sexbierum afkomstig, dochter fan Aebing of Ebbing Attama, die daar omstreeks 1700 als diaken (en waarschijnlijk tevens chirurgijn) voorkomt en Grietie Pieters. Mr. Olphert was hier in 1749 nog in functie; op 8 nov. 1739 werd hun zoon Claas hier gedoopt. Mr. Olphert en zijn vrouw zijn hier beiden overleden; hij omstreeks 1753, want in 1754 was hun zoon Ebbing Olpherts Kiestra hier schoolmeester en organist. Hij was gedoopt op 20 juli 1733 te Beers of Jellum en trouwde te Minnertsga op 1 sept. 1754 met Janke Sjoerds, ook van Minnertsga. In 1758 werd hij tot schoolmeester te IJlst aangesteld. Hun zoon Olphert is in 1757 nog te Minnertsga gedoopt, Pijter in 1774 te IJlst. De eerste werd later schoolmeester te Oosterlittens, de laatste in IJlst en St. Annaparochie.

Op 2 jan. 1759 trad te Minnertsga in functie: Johannes Dirks Nieuhof, schoolmeester en organist; hij kwam van Midlum. Zijn vrouw heette Neeltje van der Meulen. Hij heeft hier de school bediend tot ca. 1776. Of hij toen overleden of vertrokken is, heb ik niet kunnen vinden.

Op 12 febr. 1777 werd Pijter Bartels Hoogterp aangeduid als "beroepene schoolmr. te Minnertsga, dog thans te Hallum woonachtig.^a Zijn broer mr. Liemme Bartels Hoogterp was daar chirurgijn. In 1777 werd dus Pieter Bartels Hoogterp schoolmeester, organist en dorprechter te Minnertsga. Zijn vrouw heette Stijntje Pieters Stellingwerf. Hem vinden we hier tot 1798 nog in functie. Hij is later, van 1815 tot 1818, nog gemeenteontvanger van Barradeel. Op 21 okt. 1826 is te Minnertsga overleden: Pieter Barteles Hoogterp, oud 80 jaar, rentenier, geboren te Blija, wonende te Minnertsga, man van Stijntje Stellingwerf, zoon van Bartle Pieters Hoogterp en Trijntje Lieuwes, beiden overleden. (In mei 1709 woonde te Schalsum of Boer een Pieter Bartles Hoogterp, diaken, tot mei 1711; mogelijk was hij de grootvader.)

In 1798 werd Jan Willems Olijnsma hier aangesteld tot schoolmeester en organist. Hij trouwde met Tjietske Jacobs Meijer. Hun zoons Willem en Jan zijn hier resp. gedoopt op 14 juli 1805 en 26 okt. 1807. Hij werd op 27 mei 1806 benoemd tot boekhouder der "Schoolmeesters Weduwen- en Weezenbeurs", doch overleed reeds op 8 dec. 1807, pas 28 jaar 1 maand en 8 dagen oud.

De school werd toen tijdelijk waargenomen door Hendrik Johs. Norbruis. Deze is op 7 aug. 1826 als arbeider te Minnertsga overleden; hij was toen 49 jaar oud. Hij was te Minnertsga geboren als zoon van Johannes Hendriks Norbruis en Trijntje Dirks, die in 1826 beiden overleden waren. Zijn vrouw heette Jeltje Martens.

In 1803 werd Casper Klazes Wetterau hoofd van deze school. Hij was (particulier) schoolmeester te Leeuwarden en bezat de 2e rang. Het inkomen bedroeg in 1808 f 200 plus de schoolpenningen van ongeveer 60 leerlingen à 6 st. per kwartaal en een vrije woning. In de Franse tijd was hij "gaarder van eenige middelen" (= belastingen); later was hij ook nog

---

a Testamenten EEE 11, fol. 68.

dorpsontvanger. In 1812 besloot de *maire* van de gemeente Minnertsga, C.E.E. Collot d'Escury, het inkomen van de schoolonderwijzer C.K. Wetterau te Minnertsga met *f* 100 jaarlijks te verhogen en beloofde hij "voor de rigtige betaling daarvan hetzij uit zijne eigene, hetzij uit eene publieke beurs zorg te zullen dragen".^a In de lijst van 1821, reeds eerder genoemd, worden zijn gedrag en vlijt "goed" genoemd en daarbij de aantekening "een zeer bekwaam en geschikt onderwijzer". Hij ontving zij besluit van de commissaris-generaal voor het onderwijs d.d. 16 mei 1817 een boekgeschenk ten blijke van diens bijzondere tevredenheid over de diensten door onderwijzer Wetterau aan het schoolonderwijzersgezelschap te Franeker bewezen. In 1817 was het vast traktement *f* 300, waarvan de kerk *f* 200 betaalde.

Casper Klazes Wetterau trouwde in 1816 met Freerkje Sijbrens Aardema. Zij was geboren te Tzummarum als dochter van de schoolmeester Sijbren Freerks Aardema en Aafke Tjeerds Wigersma. Zij overleed op 20 mei 1826 te Minnertsga, oud 37 jaar en 8 maanden. Hij hertrouwde in 1827 met Tjietske D. van der Weide.

In 1845 gingen hier 's zomers 105 en 's winters 135 kinderen op school. Meester Wetterau genoot toen de bijstand van Jan Gerlofs Elgersma, ook een 2e ranger, die weldra hoofd te Kimsword werd. De school in Minnertsga was toen echter nog één groot vertrek. Meester Wetterau heeft hier meer dan 50 jaar gestaan. Op 1 juli 1861 verkreeg hij eervol ontslag. Hij is op 6 april 1864 te Minnertsga overleden, oud 79 jaar en 3 maanden. Zijn weduwe was Tjitske D. van der Weide.

Op 11 juli 1861 werd benoemd en op 1 aug. trad in functie: A.B. Algra, hulponderwijzer te Kommerzijl. In 1864 werd er een nieuwe school gebouwd. Algra ging na bijna veertigjarige dienst op 1 jan. 1901 met pensioen. Hier waren dus in 93 jaar slechts twee hoofdonderwijzers geweest. In 1901 werd J. van den Berg, onderwijzer te Stiens, benoemd als hoofd van deze school. In aug. 1907 werd hij hoofd van een school in Drachten. Hij werd toen opgevolgd door H. Renkema, onderwijzer te Loppersum. In 1911 werd hij opgevolgd door J. Terpstra, hoofd van de school te Twijzelerheide. Van 1918 tot 1930 was J. Postma hoofd van deze school. Hij is op 16 juli 1931 te Deventer op 43-jarige leeftijd overleden. In 1930 werd hij opgevolgd door F. Terpstra, hoofd van de school te Broek bij Akkerwoude. In 1951 ging hij met pensioen. Zijn opvolger kwam in aug. 1951: P. Bloembergen, onderwijzer te St. Annaparochie. In 1955 was hij hier nog als hoofd van deze school.

Bijzonder onderwijs

Reeds in 1869 werd te Minnertsga een christelijke school geopend. Het eerste mij bekende hoofd van deze school was B. Hendriks, die hier althans in 1873 stond, tot febr. 1875. Op 1 jan. 1876 kwam W.K.H. Magendans van Drachten. Hij vertrok in 1884 naar Wagenborgen, eerst als hoofd van de school; daarna werd hij directeur van de Stichting van Barmhartigheid aldaar. Hij is op 28 jan. 1931 op 86-jarige leeftijd overleden.

Van 1884 tot 1885 was A. Meijer hoofd van deze christelijke school te Minnertsga. In 1885 werd H. Wagenvoort, onderwijzer te Arnhem, benoemd; hij bleef hier tot 1888. In dat jaar kwam J. Hobma, die in 1892 hoofd van een school te Utrecht werd. Zijn opvolger was A.C. den Besten; ook hij werd hoofd van een school te Utrecht, eind 1896.

---

a *Leeuwarder Nieuwsblad*, 30 okt. 1940.

In 1897 werd H. de Bruin, onderwijzer te Amsterdam, benoemd als hoofd. Hij vertrok in 1906 naar Westmaas en duikt in 1908 weer op te Tzum. Van 1906 tot 1918 was Pieter Bartlema hoofd van deze school; hij werd toen hoofd van een school te Voorburg. In 1921 werd hij hoofd van de Van Wassenaer-Hoffmanschool in Voorburg. Hij is op 6 aug. 1938 overleden. Op 1 febr. 1919 werd H.B. Bakker, onderwijzer te Harlingen en een zoon van Bakker te Menaldum, aangesteld als hoofd van deze school. In 1919 kwam er een nieuw schoolgebouw. Op 1 okt. 1928 vertrok hij naar Rhenen. Toen werd A.J. Bergsma van Gieterveen benoemd. In 1939 werd hij hoofd van een bijzondere school te Huizum. Toen werd J. Meijer van Kubaard benoemd, die op 1 sept. 1953 hoofd van een school te Leeuwarden werd. Hij werd toen opgevolgd door J. Steenstra.

4. Oosterbierum

In jan. 1612 is sprake van wijlen Jetze Andleszoon, in leven "coster en schoolmr. thoe Oosterbierum": de kerkvoogden van Oosterbierum zeggen de huur op aan de huurder van de kosterij-landen van Oosterbierum, "als hij van wl. Jetze Andelsz., in tijden coster en schoolmr. aldaer, in wandeling heeft verkregen".^a De opvolger van Jetze Andesz heeft het blijkbaar niet lang gemaakt, want in dezelfde bron lezen we: "De schoolmr. van Oosterbierum [geen naam genoemd] zal tegen Mei 1614 zijn scholedienst, costerij en huisinge verlaten ten profijte van d' gemeente mit hebbende 't geene hem nae went competeeren mach."

Op 1 mei 1615 kwam te Engelum mr. Nanne Annes, van Oosterbierum. We veronderstellen dat hij hier ook schoolmeester geweest is. Op 14 dec. 1620 was mr. Sijnne Sipkes schoolmeester en organist te Oosterbierum. Claas Cornelis was toen dorprechter.^b In 1621 was Sierck Hayes dorprechter in Oosterbierum; het is echter niet zeker of hij ook schoolmeester was. In maart 1628 eist mr. Sijne Sipkes te Oosterbierum landhuur.^c In juli 1633 komt voor Johannes Theodori, schooldienaar te Oosterbierum.^d

In 1639 ontmoeten we weer iemand, van wie we met zekerheid weten dat hij hier schoolmeester was: op 3 nov. 1639 trouwde mr. Tijtze Jans (Asperen), schooldienaar te Oosterbierum, met IJts Jaspersdochter van Tzummarum. Ze waren in 1649 te Kubaard, later te Jelsum; ook in die plaatsen bediende hij de scholen.

De onmiddellijke opvolger is niet bekend; waarschijnlijk was het Minne Reiners Sinia, die hier in 1650 tot en met 1653 voorkomt als substituut-ontvanger. De volgende schoolmeesters van Oosterbierum waren namelijk ook steeds ontvanger. Op 1 febr. 1660 is mr. Jan Hayes "schooldiener tot Oosterbierum".^e Hij is waarschijnlijk dezelfde, die van 1660 tot 1671 te Holwerd voorkomt.

Omstreeks 1660 komt mr. Abe Hendricks van Langweer, met zijn vrouw Antie Cornelis. Hij was hier schoolmeester en ontvanger, zoals ook blijkt uit de kerkvoogdij-rekeningen van Sexbierum (van 1662 bijv.). Hij was hier in 1666 nog; in febr. 1667 evenwel heet Antie

-
- a Barradeel B 1.
  - b Barradeel V 3, fol. 161.
  - c Barradeel B 3.
  - d Barradeel B 3.
  - e Barradeel Q 7.

Cornelis weduwe van wijlen Abe Hendricks, in leven "schooldiener en Ontfanger des dorps Oosterbierum".^a

Omstreeks mei 1667 kwam mr. Harmen Feijes (Peijnstra), schoolmeester, hier van Midlum. (Waarschijnlijk van Peins afkomstig.) Ook hij bekleedde de post van dorpsontvanger. Hij was hier in sept. 1677 nog, doch overleed spoedig daarna, want op 17 april 1678 komt voor: Trijntje Ipes, weduwe wijlen H.F. Peynstra, in leven schoolmeester te Oosterbierum.^b Zij woonde in jan. 1687 nog te Franeker.^c

Nu is er een hiaat, waarin wellicht het oudste kerkvoogdij-rekenboek licht had kunnen verschaffen. Want al had de schoolmeester hier ook geen vast inkomen (er was schoolland), toch komen te zijnen name wel posten in de rekeningen voor, bijvoorbeeld ongeveer 10 gulden per jaar voor het schrijven van die rekeningen.

In maart 1686 vinden we hier de ontvanger Buckman, die in volgende rekeningen (van Sexbierum) wordt genoemd: mr. Claes Clases Buckman, ontvanger te Oosterbierum. Hij is ongetwijfeld evenals zijn voorganger en opvolgers ook schoolmeester geweest. Omstreeks 1690 was hij tevens *notaris publicus* (ingeschreven op de rol van het Hof van Friesland op 8 jan. 1686), evenals zijn Minnertsgaaster collega en tijdgenoot Æsge Pieters Baardma. Ze volgden dus hierin de grote Valcoogh na, die een eeuw vroeger (1591 e.v.) schoolmeester was te Barsigherhorn in Noord-Holland en tevens *notaris publicus*. Deze schreef de "Regel der (Neder)duytsche Schoolmeesters", waaruit we een heldere kijk krijgen op onderwijstoestanden in zijn tijd.^d Meester Buckman was hier in maart 1695 nog en ook later vinden we hem nog, maar dan alleen als notaris, bijv. in juni 179. Later was hij *notaris publicus* te Franeker; hij was omstreeks 1657 geboren.

In maart 1696 vinden we hier dan mr. Jan Jans, schooldienaar en ontvanger der florenen, ook organist. Daar we deze aanduiding hier voor 't eerst ontmoeten, mogen we aannemen dat in de kerk omstreeks deze tijd een orgel is gekomen. Uit de kerkvoogdij-rekeningen blijkt ook nog dat hier in 1703 een nieuwe school is gebouwd. Kerkvoogden hadden 2 gl. 10 st. gegeven "ter saecke verteeeringe voorgevallen over het haelen van die Meijboomen op die Schoole, bij die timmerluyden enz. gedaen". De timmerman Hessel Pijtters had de nieuwe school gebouwd. Hij ontving in sept. 1703 het eerste en in mei 1704 het tweede termijn, resp. 100 en 120 c.g. Op 12 maart 1705 werd 260 gulden aan mr. Jan Harmens orgelmaker, betaald wegens arbeidsloon en hout en snijwerk aan de nieuwe preekstoel. In 1719 kreeg Jan Harmens 684 gulden wegens het vermaken en vergroten van het orgel te Oosterbierum en S. Jetzes, schooldienaar te Ried, kreeg 6 gulden voor het opnemen daarvan. De vrouw van mr. Jan Jans heette Trijntje Gerbens. Hij stond hier in febr. en aug. 1713 nog.

In dat jaar 1713 werd evenwel mr. Tierck Tiercks tot schoolmeester beroepen; zijn vader mr. Tierck Freercs zullen we te Sexbierum ontmoeten. Weldra ging de jongeman nu trouwen met Trijntje Hessels Fopma; hij noemt zich meestal Tierck Swijnstra (waarschijnlijk van Zweins

-
- a Kerkvoogdij-rekeningen Sexbierum. Welke mij door de administrerend kerkvoogd van Sexbierum welwillend ter inzage werden toegezonden, waarvoor ik hem hartelijk dank betuig. Te Oosterbierum schijnt het oudste kerkvoogdij rekenboek, dat liep van 1660 tot 1698, verdwenen te zijn; dat van 1698-1780 ontving ik ter inzage, waarvoor eveneens mijn hartelijke dank.
- b Barradeel V12.
- c Lidmatenlijst.
- d Zie bijv. de uitgave van dr. P.A. de Planque (Groningen: Noordhoff, 1926).

afkomstig). Ook hij was weer tevens ontvanger en dorprechter. In febr. 1737 was hij hier nog; in april 1737 evenwel was de genoemde Trijntje Hessels weduwe van wijlen Tjerk Swijnstra, in leven ontvanger en schooldienaar in Oosterbierum.

In de kerkvoogdij-rekeningen van 1737 komen kosten voor wegens de beroeping van de nieuwe schoolmeester: "kosten wegens 't beroepen van den nieuwen schoolmr.: 23 gl., ook wegens scheepsvragten van schoolmrs. meubelen en aan Jan Swart wegens stemminge tot de nieuwe schoolmr., ontvr. en dorpr.". Die nieuwe meester was Johannes Gerlofs, die in mei 1737 kwam van elders (want er worden verhuiskosten betaald) en die in febr. 1739 ook weer voorkomt als ontvanger en dorprechter te Oosterbierum. Hij stond hier in juli 1745 nog, maar daarna werd hij "gesworen clerq" ter secretarie van Barradeel en in 1749 secretaris der grietenij. Hij noemt zich dan Johs. Gerlofs Gerlofsma. In 1762 deed hij afstand van dat ambt en in 1775 is sprake van zijn erfgenamen.

Op 5 aug. 1745 wordt aan de hospes Sijmen Yges 10 gulden betaald wegens "verteringe door de stemdragende ingesetenen gedaan soo ter occasie van het opnemen der Kerkrekeninge als van het stemmen van de nieuwe schoolmeester P. Paludanus in plaats van mr. Johannes Gerlofs". In sept. was hij er reeds: hij kreeg toen 3 gulden vergoed, "als bij hem verschoten voor 't schoonmaken van het schoolmrs. huis". Hij was tevens dorprechter, organist en collecteur van de speciën. In maart 1747 huwde mr. Pieter Paludanus, geboren omstreeks 1722, met Tijtje Gerrits. Hij is hier op 8 juni 1783 hertrouwd met Yzakje Jans van Asperen, ook van Oosterbierum. Hij komt hier op 30 april 1788 nog voor, doch overleed vóór 7 juli 1789, want toen was Yzakje Jans zijn weduwe; zij verkocht toen een huis in Sexbierum.

In mei 1789 kwam mr. Jan Aukes Rauwerda, schoolmeester, dorprechter, organist en ontvanger met zijn vrouw Akke Dirks Kuipers, van Harlingen, waar hun zoon Auke nog op 11 jan. 1788 geboren was. (In april 1779 woonden ze reeds in Harlingen.) Ook zijn beide broers waren schoolmeester: Dirk Aukes Rauwerda te Joure en Antoni Aukes Rauwerda te Kollum. Dus weer een Friese schoolmeestersfamilie. Of hij van hier vertrokken of hier overleden is, valt niet te zeggen, daar in die tijd bijna nergens overlidensregisters werden bijgehouden. Hij stond hier tot 1798.

Omstreeks mei 1798 kwam mr. Jan Willems Post. Ofschoon hij de veranderingen in het Schoolwezen, die het vervolg waren van de invoering der Schoolwetten van 1801, 1803 en 1806, meemaakte, vind ik zijn naam niet vermeld in de opgaven der geslaagden voor de 4 rangen. Hij schijnt dus de school te hebben bediend op zijn voorlopige admmissie, die bij de invoering van de Wet van 1806 aan de in functie zijnde onderwijzers werd verstrekt.

In de lijst van 1821 wordt zijn gedrag "goed", zijn vlijt "matig" genoemd. In 1817 telde de school 48 leerlingen; het traktement, groot *f* 300, kwam gedeeltelijk uit de huur van schoolland. In de Franse tijd is hij ook ontvanger geweest. Later was hij "Opzigter bij 't Gemaal" (opbrengst *f* 75), na 1822 dijksontvanger en veldwachter. Hij is in het begin van 1835 overleden. Toen werd er een nieuwe school gebouwd.

Zijn opvolger was Eelke Klazes Wetterau, eerst provisioneel, op 12 okt. 1835 evenwel vast aangesteld. Hij was een broer van mr. Casper Klazes Wetterau te Minnertsga. Hij bezat de 3e rang (in 1835 behaald) en was toen 32 jaar oud. In 1845 werd de school bezocht door ruim 90 leerlingen. In 1861 werd het vergroten van de school aanbesteed door de kerkvoogden van de hervormde gemeente. In de periode 1862-1865 was Evert Akkeringa, geboren op 17 jan. 1841, hier als hulponderwijzer. Meer dan 40 jaar heeft mr. Wetterau de school te Oosterbierum bediend, namelijk tot 1875 of 1876.

In 1876 kwam E. Bonsema, die evenwel op 1 mei 1878 al weer vertrok. Het laatste hoofd van deze school is geweest: B. van Albada, van 1878 tot 1 jan. 1884, toen hij hoofd van een

school te Hoorn en directeur van de Normaallessen aldaar werd. De school werd opgeheven bij raadsbesluit van 20 dec. 1883, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten in febr. 1884.

Bijzonder onderwijs

Ook te Oosterbierum was al zeer vroeg een christelijke school gesticht, waarvan op 23 april 1872 de eerste steen gelegd werd. Het eerste, mij bekende, hoofd was H. Gerretsen, die er in elk geval in 1873 was en hier tot na 1900 gestaan heeft.

In 1902 kwam E. Weinberg, die op 3 jan. 1951 te Zeist is overleden. Sedert 1935 was P. Oord hoofd van deze school. Op 12 okt. 1953 werd te Oosterbierum een nieuwe christelijke school geopend, buiten het dorp. De oude school ging uit van de hervormde kerk; de nieuwe van de samenwerking van hervormden en gereformeerden: een christelijk-nationale school.

5. Pietersbierum

De eerste schoolmeester van Pietersbierum die we vonden, is in sept. 1609: Johannes Henrici.^a In juni 1618 was mr. Sent Bottes "schoolmeester tot Pietersbierum".^b Hij komt ook voor onder de naam mr. Vincent Bottes op 3 febr. 1625; hij was hier in 1626 nog.^c In juli en okt. 1631 komt hij hier nog voor.^d In mei 1631 was Trijntje Foppes zijn vrouw.^e

De gegevens van Pietersbierum zijn weer zeer fragmentarisch: oude kerkvoogdij rekenboeken zijn hier niet bewaard gebleven. Voor het mij ter inzage toegestuurde oude lidmatenboek zeg ik bij dezen hartelijk dank, doch dat gaat ook niet verder dan tot 1719 terug. Van een systematisch onderzoek, van wat betreft de tijd vóór 1719 kan dus geen sprake zijn. Zo bij toeval loopt met in andere bronnen eens tegen een schoolmeester van Pietersbierum aan. Zo is op 2 maart 1653 mr. Jan Beernts schoolmeester in Pietersbierum.^f Hij komt hier in april 1653 als mr. Jan Bernts voor.^g

Zo is het ook met Minne Overney, de zoon van de Pietersbierumer predikant Jacobus Overney (1646-1671), die in sept. 1663 schoolmeester te Schalsum werd en toen daar inkwam uit Pietersbierum. Hij was daar ook schoolmeester is geweest, want op 22 mei 1662 werd Minne Overney, schoolmeester te Pietersbierum, 600 c.g. toegemaakt bij testament van Frou Foockel van Botnia.^h

Op 11 aug. 1681 was Jan Cornelis schoolmeester te Pietersbierum.ⁱ In 1697/1698 was hij ouderling. Hij was in aug. 1699 nog schoolmeester.^j In 1701 was hij hier nog; hij was toen "old int 62^e jaar"^k en ook op 30 mei 1702 was hij hier nog. Dr. Cuperus weet van hem, dat

---

a Barradeel B 1.

b Barradeel B 2.

c Barradeel V 4, fol. 19° (1625); Provinciale Bibliotheek Ms. 1092.

d Barradeel B 3.

e Barradeel V 5, fol. 253.

f Franeker NN 2.

g Authorisatieboek Franekeradeel.

h Testamenten EEE 4, fol. 151.

i Harlingen R 29.

j Franeker EE 12.

k Processtukken.

"meester zich wel eens schuldig had gemaakt aan dronkenschap en deswege gecensureerd was, maar dat het in den laatsten tijd zoo breed niet ging", dat meester van de stemming uitgesloten behoorde te worden.^a

Op 8 april 1703 trouwde mr. Enne Hendriks, schoolmeester te Pietersbierum, met Tiede Ruerts van Sexbierum. Hij was de opvolger van mr. Jan Cornelis, die toen wel overleden zal zijn. Hoe lang mr. Enne hier gestaan heeft, is niet bekend, maar in 1719 was hij hier niet meer. In de lidmatenlijst van sept. 1719 komt namelijk de schoolmeester Douwe Simonsz. voor, met Doetie Tieerts, zijn huisvrouw. Hij is hier van Zurich gekomen, waar hij in 1711 nog stond. In de lidmatenlijst van febr. 1724 heet hij Douwe Simonides de Vries, schooldienaar; ook zijn vrouw leeft dan nog. Op 9 mei 1726 vertrokken ze met attestatie; er staat niet bij waarheen. Op 15 nov. 1726 zijn ingekomen met attestatie van Vrouwenkerk (=Vrouwenparochie): Arjen Harmens, schooldienaar, en Aaltje Lourens, zijn huisvrouw. Hij was schoolmeester op Oude Bildtzijl geweest. In 1728 was hij tevens wagenmaker. Hij was in 1736 52 jaar oud.^b Tot zijn dood, op 18 mei 1737, heeft hij de school te Pietersbierum bediend. Na het gratiejaar, waarin de weduwe nog een deel van het traktement van de kerk uitbetaald kreeg (niet zelden moest de opvolger hiertoe ook een bijdrage leveren; van pensioen was natuurlijk nog geen sprake), vertrok zij in aug. 1738.

Zijn opvolger was mr. Dooijtze Bottjes (Sakema), schoolmeester en dorprechter, een zoon van mr. Bottje Pieters te Marrum; hij was in 1737 20 jaar. Blijkbaar nam hij de school gedeeltelijk voor de weduwe van zijn voorganger waar en kwam hij eerst na haar vertrek in het genot van het volle traktement, want op 15 nov. 1739 huwde hij met IJtske Piers Tania. Beiden waren in hetzelfde jaar tot lidmaten aangenomen op belijdenis des geloofs; hij op 13 febr. en zij op 7 mei 1739. Op 16 nov. 1774 ontviel IJtske hem door de dood; zij werd 75 jaar, 9 maanden, 3 weken en 2 dagen oud.^c Hij hertrouwde op 7 maart 1779 met Tjitske Scheltes Hibma van Sexbierum en is op 4 juni 1786 overleden op 69-jarige leeftijd.^d

In 1786 werd toen tot schoolmeester gestemd: Ulrik Hendriks Lourens, tevens dorprechter, collecteur en dijksontvanger. Zijn vrouw was Reintje Folkerts Feersma. Hij was in sept. 1795 secretaris van de Wapen-Genootschappen, verenigd in het Bataillon van Barradeel.^e Hij is op 29 jan. 1814 overleden; hij werd 57½ jaar oud en was bijna 31 jaar getrouwd geweest met Reintje Folkerts. Hij liet 5 kinderen en 2 schoonzoons na.^f Zijn vrouw stierf op 27 jan. 1834, oud 75 jaar.

Zijn zoon Folkert Ulriks Lourens werd in zijn vaders plaats tot schoolmeester gekozen, eerst provisioneel, maar reeds op 28 dec. 1814, na het afkomen der ministeriële goedkeuring, vast. Het vast traktement bedroeg de zuivere opkomsten van 17 pondemaat bouw- en greidland, een vrije woning en tuin, de schoolpenningen van ca. 30 leerlingen (à 6 st. per kwartaal), maar daarvoor moest ook de post van koster en voorzanger worden waargenomen. Hij was hier geboren op 14 juli 1793 en trouwde in april 1822 met Elizabeth P. Zijlstra. Hij verkreeg op 5 mei 1813 de 3e rang en op 1 april 1818 de 2e rang. In 1817 telde deze school 50 leerlingen.

-
- a S. Cuperus, *Kerkelijk leven der Hervormden in Friesland tijdens de Republiek*, dl. 2, p. 9.
b Bijlage Civ. Sent., port. 623, no. 13a.
c Tekst grafsteen.
d Grafsteen.
e *Leeuwarder Courant*.
f Advertentie *Leeuwarder Courant* 11 febr. 1814.

Het traktement, dat gedeeltelijk uit de huuropbrengst van schoolland bestond, bedroeg *f* 200, plus de schoolgelden en een vrije woning. In de eerder gemelde lijst van 1821 worden zijn gedrag en vlijt beide "zeer goed" genoemd. Na de restauratie was hij nog dijksontvanger en "extra-ordinaris politie-dienaar", hetgeen hem *f* 55 per jaar opleverde. In 1845 werd de school bezocht door 43 ('s zomers) à 64 leerlingen ('s winters). Zijn zoon Ulrik Folkerts Lourens stond hem als kwekeling bij en bezat toen reeds de 4e rang. Op 1 okt. 1855 kreeg meester Folkert eervol ontslag om gezondheidsredenen; hij is op 19 maart 1857, oud 63½ jaar, overleden. Zijn vrouw Elizabeth, geboren op 1 dec. 1801 te Sexbierum, is op 26 sept. 1861 te Pietersbierum gestorven. De zoon Ulrik leefde toen nog.

De opvolger Wijnsen Scheltes Faber werd op 1 okt. 1855 provisioneel met de waarneming belast en werd op 31 maart 1856 vast aangesteld. Hij was een zoon van Schelte Wijnsens Faber, smid te Faber, die weer gehuwd was geweest met Botje Ulriks Lourens, een zuster dus van zijn voorganger; zij stierf reeds in 1838. Uit dit huwelijk nu was op 21 aug. 1830 Wijnsen geboren te Arum. Hij had op 8 okt. 1846 de 4e, op 28 juni 1849 de 3e en op 7 okt. 1852 de 2e rang verworven. Hij was eerst kwekeling te Arum geweest en toen van 28 maart 1848 tot 1 dec. 1849 ondermeester te Holwerd. Sedert 1 dec. 1849 was hij dus bij zijn oom in Pietersbierum, wiens opvolger hij dan in 1855 werd. Hij trouwde op 15 aug. 1863 met Reintje Lourens, zijn nicht, geboren op 10 april 1833 te Pietersbierum.

In 1870 werd hier een nieuwe school gebouwd, die op 4 nov. kon worden ingewijd. Meester W.S. Faber heeft enige naam gemaakt als Fries schrijver en dichter.^a Tegen 1 jan. 1890 verkreeg hij eervol ontslag. Toen was het onderwijzerschap hier dus ruim 100 jaar (van 1786 tot 1890) in één en dezelfde familie geweest. Meester Faber is op 12 dec. 1918 te Pietersbierum overleden; zijn vrouw was hem op 23 aug. van hetzelfde jaar voorgedaan. Beiden rusten op het kerkhof te Pietersbierum.

Op 1 mei 1890 werd Heert Dokter benoemd tot hoofd van deze school. Hij was geboren te Wirdum en werd op 1 sept. 1894 onderwijzer te Beilen. Op 1 sept. 1889 werd hij hoofd te Nieuweroord (gem. Westerbork). Bijna 18 jaar heeft hij de school bediend, tot hij op 1 jan. 1908 naar Sexbierum werd overgeplaatst en de school te Pietersbierum door de gemeenteraad werd opgeheven en werd gecombineerd met Sexbierum.

6. Sexbierum

De Spaanse regering beloofde een premie van 50 gulden aan degene, die Laurens Coster, gewezen schoolmeester te Sexbierum, en voortvluchtig ter zake van vervolging der hervormden, hetzij levend of dood in handen van de justitie zou leveren.^b Dit moet dus vòòr 1580 geweest zijn.

In 1578 en 1582 was Thomas Jellis schooldienaar te Sexbierum.^c In mei 1599 was Johannes Haefkens dorprechter te Sexbierum, terwijl in mei 1600 hier ook reeds mr. Hinne Ijsbrantsz

---

a Zie *Sljucht en Rjucht* 1910.

b Historische beschrijving Sexbierum in "Het Mengelwerk", *Leeuwarder Courant*, 29 febr. 1848.

c Barradeel E 1, fol. 96. 98, 99.

voorkomt.^a Op 25 juni 1608 was mr. Jan Haefkens dorprechter en mr. Hinne Isbrantsz. ontvanger te Sexbierum.^b In mrt. 1622 was sprake van wijlen mr. Jan Haffkis weduwe.^c Reeds op 27 apr. 1615 was hier Claes Simens Smede. In 1616 was Claes Sijmsz. Smeede hier als schoolmeester, zoals blijkt uit een akte van 17 jan. 1716, waarbij "Grietman en Kerkvoogden van S.bierum protesteeren de effectu van de opsegginge der schoole en costerije samt huisinge en landen daartoe behoorende, Claes Sijmsz Smeede en Heert Boekes elx respect. gedaen omme dselve te verlaeten en in vrijdom te hebben".^d Dit is blijkbaar niet gebeurd, daar Claes in 1621 nog voorkomt.^e Zijn vrouw Jantie Claases is hier in 1623 overleden. Hij is later naar Franeker vertrokken.

In de jaren tussen 1623 en 1627, bijv. in juli 1626, komt in het lidmatenboek van Sexbierum voor ene mr. Hendrik Tebbetman en zijn huisvrouw Tiedt Fedt. Dit kan de schoolmeester geweest zijn. (Dan misschien dezelfde als in 1631 te Oudeschoot opduikt?) Ook was hier in 1625 mr. Christinis en Sasz, zijn huisvrouw; zij vertrokken naar Franeker. Op 4 mei 1625 was mr. Bastiaen Laeszoen schooldienaar te Sexbierum.^f

Op 8 juli 1627 werden mr. Sicke Lollius en Barbara, zijn huisvrouw, hier als lidmaat aangenomen. Hij was eerder schoolmeester te Vrouwenparochie en te St. Jacobiparochie. Op 9 sept. 1629 was mr. Sicke Lollius, schoolmeester te Sexbierum, wegens "de coop van een barg" aan Sas Seerps 18 c.g. schuldig. Hij was hier in jan. 1630 nog, maar is later dat jaar overleden, want op 22 aug. 1630 vertrok Barbara met attestatie.

Op 5 sept. 1630 kwam attestatie in van mr. Gerlef Pieters en van Aef Cornelis, zijn huisvrouw. Ook hij heeft het hier niet lang volgehouden. In mei 1638 was mr. Sipke Jansz. (of Jansen) hier schooldienaar. Hij verlatiniseerde (in 1641 bijv.) zijn naam tot mr. Cyprianus Joannis. Van hem zijn hier de volgende kinderen gedoopt: Douwe op 5 mei 1638, Jan op 12 sept. 1641, Marten op 27 aug. 1643, Douwe op 31 mei 1646 en Hilbrand op 21 jan. 1649. Van 1645 af zijn hier de kerkvoogdij-rekeningen bewaard gebleven, waarvan mij welwillend inzage werd toegestaan. Daaruit blijkt dat het schoolland dat hier aanwezig was, door de kerk werd beheerd en dat de meester een vast traktement genoot van 200 c.g. per jaar. Hij ontving hiervan ieder kwartaal 35 goudgulden (à 28 st.) plus 20 stuivers. Hierbij kwamen nog enige emolumenten, zoals de schoolgelden en de schoolhuizinge natuurlijk. Een ander was dorprechter, namelijk de chirurgijn mr. Hendrik Douwes van 1687 tot 1699. Ook voor klokluiden en kerkpad wieden (anders meestal tot de plichten van de meester behorende) was een andere bediende.

In mei 1655 hertrouwde mr. Sipke Jansz hier met Ittie Jans van Pietersbierum. Zij leefde niet lang: reeds op 1 mei 1661 werd een nieuw huwelijk aangegaan met Tziaertie Fransen van Sexbierum en op 2 juli 1671 opnieuw met Elbring Jansen. (Het is niet goed dat de mensch alleen zij!) Eindelijk, oud en afgeleefd, verzocht hij in 1691, indien hij afstand deed, een jaarlijkspensioen te mogen genieten. Hierop namen de stemgerechtigde landeigenaren het volgende besluit, dat we hier letterlijk uit het oude kerkboek overnemen:

-
- a Archief Schwartzenberg, port. 29 Camstra.
  - b Barradeel Q 1.
  - c Barradeel B 2.
  - d Barradeel B 1.
  - e Lidmatenlijst; ondertekening van een kerkraadsakte.
  - f Barradeel V 5, fol. 48°.

"Naedien Mr. Sipke Jans buijten d'andere plaetsen, daar hij voormaals heeft gestaan, over de 53 Jaren de school en voorsingersdiensten in den Dorpe Sexbierum tot goet benoegen en volcomen contentement soo van de successive Pastoren als brede gemeente aldaar met een Exacte ijver en trouwe heeft waargenomen, en nu door sijn hooge olderdom de vereiste bequaemheijt tot institutie sijner Scholieren niet meer is hebbende, vermits sijn gehoor en gesicht merckelijk was verswackt: Soo heeft hij Mr. Sipke deselve sijne bedieninge vriwilligh geresigneert in handen van de stemdragende Ingesetenen van den voors. Dorpe, om een ander bequaam persoon in sijn plaatse te verkiesen. Edoch, dewijle hij niet een bonus had, daar van voortaan conde subsistereen, als hebbende sijn opcomstenen verdiensten uijt een vaderlijcke tederhartigheijt deurgaens tot opqueckinge en handtbiedinge sijner kinderen ende kindtskinderen uijtgegeven en geemployeert; en althans deur dese afstand sijner bedieninge t'eenmael van levensmiddelen ontbloot wesende, soo versochte hij seer ootmoedelijck, dat hem 's weecks tot sijn notwendigh onderholt iets mocht worden toegelecht. Welcke resignatie om vorige redenen bij gemelte Ingesetenen is geaccepteert, en voormelde Mr. Sipke Jans voor sijn langduurige getrouwe diensten hartelijk bedanckt, met verclaringe dat sij sijner voortaan alsins ook ten goede souden gedencken; dies tot sijn onderholt hem is toegestaan bij eenparige stemmen 100 car. gld. jaarlijcx soo lange Godt de Heere hem int leven spaart, bij quartelen van de Kerckvooghden te ontfangen.

Voorts getreden sijnde tot verkiesinge van een nieuwe Schooldiener des verschreven Dorps, soo hebben desselve Ingesetenen op 't goet rapport van de geschikheijt en bequaamheijt van de parsoon van Gerlof Fransen, althans woonachtigh tot Sweins^a bij d' Heer Overste Kingma, deselve Gerlof Fransen op recommandatie van den Wel Geb. Heer Wilco Holdinga, vriheer toe Schwartzsenbergh en Amelant, gritman over Barradeel, tot Schoolmeester en voorsinger sampt waarneminghe der klokken en 't luijden tot Sexbierum vercoren en geëligeert, en dat op sodanigen tractament, schoolpenningen en emolumenten, mitsgaders Instructie en reglement als hier na volgt:

1. Dat de beroepene Schoolmr. sich sal hebben te comporteren als een man van een goet leeven en wandel en een liefhebben van de ware Gereformeerde religie, soo als die bij 't Nationale Synode van Dordrecht is vastgesteld en alhier opentlijck wort geleert.
2. Dat tot des Schoolmrs. laste sal comen het kosterschap soo het wort bedient, met luijden van de klock, stellen en oppassen vant uijrwerck, 't bevegen van de Kerck en consistorie, alsmede dat hij ook sal sijn ten dienste van de Kerckenraadt en mitsdien besorgen dat de klock worde geluijdt des Sondaghs ende andere dagen, wanneer daer Godtsdienst in de Kercke sal worden gedaen, 's morgens t' half achten en te half negen uijren en des naermiddaghs te half twalef en half één uijeren. Ook sal hij de klokke hebben te luijden van St. Petri [22 febr.] tot St. Lammert [17 sept.] te ses uijren 's avonds, en van St. Lammert tot St. Petri 's morgens tot drie uyren, alsmede alle dagen te acht uijr 's morgens 't gehele jaar door, gelijk tot twe uijren naer noen.

---

a In febr. 1694 was een Jan Fransen knecht bij de heer Kingma te Zweins. (Kerkvoogdij-rekeningen Schingen)

3. *Dat de schoolmeester, het alleen niet connende doen, dewijl de klock swaar is te luijden, een behulp tot sijn costen daartoe sal hebben te neemen.*
  4. *Sal met alle vlijt en neerstigheijt de Institutie der kinderen doen, 's somers van St. Petri tot Michiel [29 sept.] 's morgens van 7 uijren tot 9 uijren, wijders van elven tot 2 uijren en van 3 uijren tot 5 uijren; en des winters van 8 tot 10 en van 12 tot 3 uijren.*
  5. *Dat de Schoolmeester van ijder kindt int varndeljaers tot schoolpenningen sal genieten ses stvs., doch de gealimenteerde sullen pro Deo worden geleert.*
  6. *Dat de schoolmeester sal hebben 't gebruick van voorsz. Dorps Schoolmr. huijsinge en Hovinge, alsmedehet profijt van de Duyven en duyvemist op de Kercke en Thoorn; doch 't halve schorstiengelt [een belasting] sal coomen tot sijn laste.*
  7. *Dat dese nieuwe Schoolmeester voor eerst jaarlijx tot vast tractament van de Kerckvoghden sal genieten 100 car. gld. en voor 't bedienen van 't kosterschap en luijden der klokken mits stell vant uijerwerck 50 car. gl. Daarbij is hem beloofd, wanneer door sijn goede diensten sulckx coomt te meriteren, dat dit sijn tractament met 50 car. gld. sal worden geaugmenteert naar 't overlijden van de olde schoolmeester Sipke Jans.*
  8. *Ook sal de Schoolmeester in Dorpssaaken gehouden weesen de gemeenteaansegginge te doen, bij huijscondinge end clockclippinge, als sij naer vereijs van saken bij malcanderen moeten comen en daervoor genieten jaerlijcs een paar nieuwe schoenen.*
  9. *Soo de Kerck- en armevoghden genegen mochten wesen, hun Reeckeningen deur de Schoolmr. te laten stellen en schrijven, sal daer voor genieten 14 car. gld., te weten van beijde reeckeningen.*
  10. *Sal ook genieten op 't minst 12 stvs. van ijder paar, die haar Huwelycxe proclamatiën comen aan te geven.*
- Alle welcke conditiën bij voorm. nieuwe vercoren Schoolmr. danckelijck sijn geaccepteert en bij hem aangenomen sich in sijn dienst met alle vlijdt en neerstigheijt te sullen comporteren en voorsz. Instructe naer behooren achtervolgen en waarnemen, gelijk een goet, geschijckt en modest Schoolmr. betaamt en schuldigh is te doen.*

Actum Sexbierum, onder de handt van Welgedachte Heere Grietman en mij Mathijs Idsinga, secretaris van opgemelden Deelee, tot bevestinge deses op 't versoeck van de gemene Stemdragende Ingesetenen hier onder gestelt, desen 23en Februaris 1691, om int Kerckeboeck geregistreert te worden."

(w.g.) W. Schwartsenbergh M. Idsinga

Collat. [gecollationeerd = nagezien] bij mij ondergeschreeven Kerckvooght des Dorps Sexbierum den 30 Martius 1691.

(w.g.) Eelco Harinx

Op 15 maart 1691 aanvaardde mr. Gerlof Fransen zijn ambt; hij was er dus ook koster en kloklouder bij. Op het voordelige salaris kon hij nu wel trouwen, wat hij dan ook deed op 10 mei 1691 alhier met Doetie Jansdr. van Zweins. Met ingang van Lichtmis (febr.) 1693 besloten de ingezetenen de in art. 7 genoemde 50 c.g. aan mr. Gerlof Fransen toe te kennen, nu de oude mr. Sipke Jans overleden was. (Deze had op Allerheiligen 1692 zijn pensioen nog ontvangen.) Voortaan bedroeg mr. Gerlofs salaris dus 200 gulden: 150 gulden voor de

schooldienst en 50 gulden voor het kosterschap. Niet lang profiteerde hij ervan: twee weken voor Allerheiligen van 1694 vertrok hij met zijn vrouw naar Minnertsga. (Zie eerder.) Hubert Clasen nam "zestehalve week 't voorsingen en costerschap" waar. Op 9 nov. 1694 werd door de stemhebbende ingezetenen tot "schoolmeester, voorsinger en coster vercoren": mr. Johannis Anthonides, schooldienaar tot Oudega (Sm.). Het traktement bedroeg 200 c.g. Hij kreeg 12 c.g. 17 st. "ter saacke schipvracht nopens het vervoeren van sijn huisgeraaden van Oudega naar Sexbierum".^a Hij was eerder schoolmeester te Pingjum geweest, noemde zich ook Johannes Anthonides Boekholt en was in 1683 aldaar getrouwd met Elisabeth Greydanus. Zij was weduwe van de schoolmeester Gerrit Douwes te Achlum en was een dochter van professor Greijdanus te Franeker. Op 31 mei 1696 werd hun zoon Gerrit gedoopt. In 1699 werd mr. Johannes Antonides provisioneel tot dorprechter aangesteld, doch in 1702 reeds was Sijmon Nauta de vaste dorprechter. Het dorprechterschap bleef dus van het schoolmeestersambt gescheiden. De meester is reeds op 4 april 1703 overleden; Elisabeth ontving op 10 juni nog een "varndeljaerstractament van haar sal. man Anthonides, verschenen mei 1703, groot 50 car. gl.". Op 14 sept. van hetzelfde jaar is ook zij gestorven. In mei 1703 kwam de nieuwe meester: mr. Tierck Freerks, van Schalsum, met zijn huisvrouw IJtie Abes. Op 13 sept. 1713 werd hier hun zoon Abe gedoopt. In okt. 1711 tekent hij als mr. Tierck Freerks Swijnstra. Hun zoon Tierck Tiercks Swijnstra was schoolmeester te Oosterbierum. Mr. Tierck te Sexbierum ontving op 2 febr. 1713 (Lichtmis) nog traktement; in mei van hetzelfde jaar ontving IJdtje, zijn weduwe, het geld. In mei 1713 was in functie getreden als schoolmeester en dorprechter: mr. Sicke Clasen, geboren omstreeks 1688. Deze benoeming kon zo vlug in zijn werk gaan, doordat mr. Sicke reeds te Sexbierum woonde en er het eerzame ambt van schoenmaker bekleedde; ook met mr. voor zijn naam. Nu hij schoolmeester werd, liet hij zich eerst in juli 1713 aannemen tot lidmaat; toen zag hij om naar een geschikte huisvrouw, die hij op 1 sept. 1715 voor de preekstoel leidde: IJtie Pijters. Op 29 nov. 1716 is hun zoon Pieter hier gedoopt. In de eerste jaren bleef hij ook nog schoenmaken. Maar mr. Sicke Clasen klonk zo plat voor een zo gewichtig personage in het dorpsleven: weldra zien we hem ondertekenen als mr. Sicco Nicolai. Dat leek heel wat beter. Daar hij de schoenen toch voor slijtersgeld had, werd het paar schoenen dat hem jaarlijks toekwam volgens art. 8 van zijn beroepsbrief (zie eerder) vervangen door 2 c.g., zodat hem voortaan 202 c.g. werd uitbetaald.^b Een halve eeuw bekleedde hij hier trouw zijn post; op 6 aug. 1763 deed hij afstand. We lezen dienaangaande in het oude kerkeboek:

"Wij ondergeschr. Stemgerechtigde Ingezetenen van Sexbierum" etc. etc., "gehoord hebbende de Propositie [voorstel] van Mr. Sikke Clases, tegenwoordige schooldienaar aldaar, om aan hem jaarlijks een pensioen van 100 car. gld. uit te keeren uit de Kerkbeurse, uit aanmerking van zij 50-jarige dienst als schoolmeester aldaar. Zoo is na deliberatie goedgevonden en geresolveerd met eenparige stemmen, behalve een enige [!] aan hem Mr. Sikke Clasen toe te staan een jaarlijks pensioen van 100 car. gld., zoo lang hij in leven bevonden sal worden te zijn, uit consideratie van zij 50-jarige diensten, ouderdom en verval van kragten, welke penningen in quartalen sullen worden betaald, 50 car. gld. uit de Kerkebeurs en sal de nieuwe te verkiesene Schoolmeester

---

a Kerkvoogdij-rekeningen.

b Kerkvoogdij-rekeningen.

provisieel worden belast met de uitkeering van de andere 50 car. gld., ter tijd en so lange mr. Sikke Clases in leven is.

Wijders verclare ik, Mr. Sikke Clases, de school- en kerkedienst bij desen vrijwillig af te staan en op te dragen aan de Stemgerechtigde Ingesetenen van Sexbierum, mogende dieshalven wel lijden, dat er een nieuwe schoolmr. en kerkedienaar werde geëligeerd, aannemende de huisinge c.a. bij sijn komst te ruimen. En is wijders bij de Stemgerechtigde Ingesetenen geresolveerd de nieuwe Schoolmr. niet anders te beroepen als met de voors. beswaringe.

In kennis der waarheit is deze door de comparanten benefeffens de mederegter Jelle Gerrijts Orsma en de gesworen clercq B. Tuininga vertekend in de kerk van Sexbierum, den 6 Augustus 1763."

De oude meester nam tot Allerheiligen 1763 de school waar, toen de nieuwe schoolmeester en dorprechter kwam: mr. Hermanus Broos, geboren te Kloosterboer (Gron.) op 12 sept. 1739. Hij trouwde te Sexbierum op 22 nov. 1763 met Helena Maria Seerps, die met attestatie van Leeuwarden kwam, doch van Minnertsnga afkomstig was. Ontving hij de eerste jaren 4 maal 37 c.g. 10 st.; na maart 1766, toen de oude meester Sikke gestorven was, werd dit 4 maal 50 c.g. 10 st. of 202 c.g. (de 2 gulden natuurlijk weer vanwege de schoenen).

Omstreeks 1765 kwam er een (nieuw?) orgel in de kerk, zodat mr. Hermanus ook organist werd. Uit deze jaren 1765-1768 dateert ook de prachtige preekstoel en ander snijwerk in de kerk, vervaardigd door de Harlinger "beeltsnijder" Johannes George Hempel. Hermanus Broos ontving op 24 sept. 1775 219-6-8 als een douceur voor het waarnemen van het orgel en "spelen in den godsdienst" van mei 1767 tot mei 1775. Het traktement bleef echter in het vervolg weer 202 c.g.

Mr. Broos maakte hier de veranderingen van de Franse tijd mee, ook op onderwijsgebied, welke een vervolg waren van de Schoolwetten uit het begin van de 19e eeuw. Een rang heeft hij evenwel niet meer gehaald. Nadat hij op 21 aug. 1816 zijn vrouw verloren had (ze werd 84 jaar), vroeg de 78-jarige meester in het begin van 1817 eervol ontslag. Hij had de school toen 53 ½ jaar bediend. Hier waren dus twee meesters in een eeuw tijds! De meester werd weer een pensioen toegezegd. Hij overleed op 12 okt. 1824 te Sexbierum.

Zijn opvolger werd zijn kleinzoon Ebbing Olpherts Kiestra, die we hier reeds in 1807 ontmoeten als adjunct van zijn grijze grootvader, Hij was in 1789 te Oosterlittens geboren als zoon van mr. Olphert E. Kiestra te Oosterlittens en Anna Hermanus Broos. In 1808 had hij de 3e rang verworven; de tweede heeft hij niet gehad. In 1817 werd hij te Sexbierum eerst provisieel aangesteld; op 8 sept. 1817 kreeg hij een vaste aanstelling. De school telde toen 75 leerlingen; het traktement bedroeg f 250, plus de schoolgelden en een vrije woning. Ook was hij ontvanger van het gemaal (f 100 per jaar). Hij is niet oud geworden; hij stierf reeds op 14 jan. 1826, oud 36 jaar, nalatende als weduwe Jetske Johannes Gerkema. Zijn ouders leefden toen ook nog.

Zijn jongste broer, Sjoerd Olpherts Kiestra, was ondermeester te Berlikum. (Een andere broer Hermannus was schoolmeester te Wier.) Sjoerd werd nu te Sexbierum beroepen en nam eerst nog provisieel voor de weduwe (zijn schoonzuster) de school waar, doch ontving reeds op 11 juli 1826 zijn vaste aanstelling. Hij was in 1801 te Oosterlittens geboren; haalde op 17 april 1822 de 4e en op 16 okt. van hetzelfde jaar de 3e rang. Op 15 juli 1826 is hij te

Menaldumadeel getrouwd met Geertje H. Dijkstra. In 1829 werd de oude dorpschool verlaten en werd in de buurt een nieuwe school gebouwd. Er waren toen gemiddeld 90 leerlingen.^a In 1845 bezat hij de 2e rang; toen gingen hier op school van 105 ('s zomers) tot 130 leerlingen ('s winters) en was Jan Hemsén hier ondermeester. In 1862 werd hier een nieuwe school gebouwd. Mr. Sjoerd Kiestra heeft tot zijn dood op 13 nov. 1862 de school bediend. Ook te Sexbierum zien we dus bijna een eeuw (99 jaar) leden uit één familie aan het hoofd der school: grootvader Broos met zijn twee kleinzoons Kiestra.

Op 18 mei 1863 kwam Wijtze van der Meer, hulponderwijzer te Leeuwarden. Hij ging in 1907 met pensioen. Hij was geboren te Leeuwarden op 21 maart 1831 en is te Sexbierum overleden op 13 jan. 1918.

Op 1 jan. 1908 kwam Heert Dokter van de opgeheven school van Pietersbierum. In 1929 werd weer een nieuwe school gebouwd en geopend op 2 okt. Meester Dokter ging op 16 aug. 1930 met pensioen. Hij is te Leeuwarden op 87-jarige leeftijd overleden op 2 okt. 1952. Toen werd zijn zoon Daniël Dokter, hoofd van de school in de Westhoek onder St. Jacobiparochie, werd in zijn plaats benoemd en trad op 16 aug. 1930 in functie. Hij was geboren te Pietersbierum in 1898. Hij overleed op 41-jarige leeftijd op 1 okt. 1939 in het ziekenhuis te Leeuwarden.

Op 30 nov. 1939 werd tot hoofd van de school te Sexbierum benoemd: E. Douma, onderwijzer te Amsterdam. In de herfst van 1946 werd hij hoofd van school-B te Franeker. Hij werd toen opgevolgd door U. Zondervan, onderwijzer te Huizum. In 1950 werd hij onderwijzer aan de VGLO te Baarn. In 1950 kwam Y. Schilstra uit Weteringen, die eind 1953 naar Nij Beets vertrok. In 1954 kwam zijn opvolger: L. Rinzema, onderwijzer te Stiens.

Bijzonder onderwijs

Op 15 juni 1863 werd te Sexbierum een christelijke (ned. herv.) school geopend. De bouw van deze school werd in juni 1863 aanbesteed. In dat jaar werd J.C. de Puy aangesteld als hoofd. In 1891 vertrok hij naar Oosthem. Hij werd toen opgevolgd door J. de Ridder uit Oldemarkt, die in 1907 vertrok. Sedert 1 jan. 1908 was C. Grunstra hoofd van deze school.

Op 1 mei 1938 kreeg hij eervol ontslag en werd toen opgevolgd door Jac. de Bruin uit Spannum. Hij was een zoon van H. de Bruin te Tzum. Op 4 juni 1930 werd een nieuwe school in gebruik genomen.

In 1901 is te Sexbierum een tweede bijzondere school gesticht; deze gereformeerde school kon begin 1902 worden geopend. Van 1901 tot 1933 was Sierk Goïnga hoofd van deze school; hij was daarvoor onderwijzer bij Van Munster te Leeuwarden. Op 13 april 1931 werd een nieuwe school in gebruik genomen. Sierk Goïnga is op 74-jarige leeftijd te Leeuwarden overleden op 21 maart 1943. In 1933 werd N.H. Wildeboer uit Hemrik benoemd als zijn opvolger. In 1953 was hij hier nog als hoofd van deze school.

7. Tzummarum

---

a Historische beschrijving Sexbierum in "Het Mengelwerk", *Leeuwarder Courant*, 29 febr. 1848.

Tzummarum is het enige dorp in Barradeel waarvan we reeds vóór 1600 een schoolmeester kennen, dankzij de gelukkige omstandigheid dat de oude kerkvoogdij-rekeningen van 1581-1595 en van 1611-1620 hier bewaard gebleven zijn.

In april 1579 was mr. Thomas Jellesz. hier als schoolmeester.^a In 1581 ontvangt mr. Tomas Jellesz. geld voor "sijne schoelendienst". Op 17 april 1582 werd met mr. Thomas afgerekend: "½ jaar tractement voor eenig schrijven en loopen bij Jelle zijn zoon gedaan, mits ook den betaeling van een schirle staende in meysters camer, mede van sekere troijen, maecken 31 c.g. 5 st.". In 1584 wordt hem nog 10 goudgulden 20 st. betaald, die hem "voertijts int vertrecken van Tziemarum geaccordeert waeren".

In juli 1582 krijgt mr. Tijmen 12 c.g. wegens ¼ jaar "schoeldienst". Hij was hier dus in mei 1582 gekomen. In 1586 blijkt hij mr. Tijmen Fockes te heten; hij was tevens koster, verzorgde de klok en het uurwerk, etc. In 1580 was hij nog schoolmeester te Nes (WD). Zijn zoon Cornelis Tijmens (of Timanni) ontving in 1607 een studietoelage van Gedeputeerde Staten^b en werd predikant op Ameland, later te Gerkesklooster. Ook in de rekeningen van 1611-1620 komt mr. Tijmen Fockes nog als schoolmeester te Tzummarum voor. Het traktement, eerst 48 c.g. per jaar, was nu 60 c.g.; bovendien was er schoolland. In maart 1612 was Griet Cornelisdr. zijn vrouw.^c In okt. 1624 was zij nog steeds zijn vrouw.^d Van 1620 tot 1652 is er een hiaat in de kerkvoogdij-rekeningen. Uit de recesboeken^e weten we echter dat mr. Tijmen Fockes (of Foeckes) hier in 1626 nog was. In jan. 1633 was hij hier nog steeds.^f

In 1646 was mr. Philippus Siouckes in Tzummarum.^g Ook in juli 1647 was mr. Philippus Siouckes hier als schoolmeester.^h In 1652 werd hij ook als zodanig genoemd en in 1655 was hij tevens dorprechter. In zijn tijd, 1660 à 1662, was er sprake van een orgel in de kerk, dat ook door de meester bespeeld zal zijn; in de rekeningen treedt nu ook een "puijstertreder" op. De kerkvoogdij-rekeningen melden: "Mr. Philippus Siouckes, schooldr. in Tzummarum heeft 2-10 car. gl. betaald aan mr. Willem Meijnerts [te Berlikum, naar later blijkt] ter saacke het halve jaergelt wegens toezicht op het orgel in onse Kerck voor het jaer 1662, waerof de diaconen dander helft betalen." De schoolmeester was hier toen geen ontvanger. In 1665 werd een nieuwe school gebouwd. Mr. Philippus leefde nog op 1 mei 1671, doch stierf voor Allerheiligen van dat jaar. De laatste jaren was hij ook nog dorpsontvanger geweest. Hij liet als weduwe na Reijnu IJsbrandsdr.; zij leefde hier in 1677 nog.ⁱ

Op Allerheiligen 1671 werd mr. Pijtter Claessen hier schoolmeester; zijn vrouw heette IJdtie Claesdr. Hij is later hertrouwd met Pijttie Pijtters, die op 31 okt. 1679 als lidmaat werd aangenomen. Het traktement bedroeg 25 goudgulden of 35 c.g. (1 g.gld. was 28 st.) per jaar "voor soo veele het aen gelde wort genoten, buijten de kosterije-landtprofijten".^j In 1674-1675

-
- a Akte in het kerkvoogdij-rekenboek.
  - b Archief Gedeputeerde Staten G.a. 2.
  - c Dokkum CC 1.
  - d Barradeel V 5, fol. 157.
  - e Barradeel B 2.
  - f Barradeel B 3.
  - g Zie Langweer, waar hij vandaan kwam.
  - h A. Telting, *Register van het archief van Franeker in chronologische orde opgemaakt* (Franeker 1867), no. 949.
  - i Lidmatenlijst.
  - j Rekening 1699.

werd het kerkorgel geheel vernieuwd voor f 490, door mr. Harmen Jans, een in die dagen bekend orgelmaker te Berlikum. In 1682 werd een regeling met mr. Pijtter getroffen, waarbij de kosterij- of schoollanden in beheer genomen werden door de kerkvoogden, die hem daarvoor bij zijn ordinaris 35 c.g. traktement nog tweemaal 40 c.g. "voor landthuij" uitkeerden. Deze schoollanden bedroegen 6 pondematen bouwland en 3 pondematen greidland en brachten in 1633/1634 88 c.g. 4 st. aan huur op. Op 13 okt. 1684 werd met mr. P. Claessen afgerekend, die toen blijkbaar reeds vertrokken was naar Harlingen, alwaar hij geen schoolmeester was.

Op 25 april 1684 kwam attestatie in van "Bilzijl" (Oudebildtzijl) van Dirck Upckes en Maertie Liewes. Op 28 maart 1684 was reeds gedoopt Liuwe, zoon van Dirck Upckes koopman en Maertie Liewes. Op 28 maart 1688 werd Sijbe gedoopt. Op 27 maart 1692 werd Sipke gedoopt, zoon van Dirck Oepkes en Tietje Joostes. In juli 1692 weer Sipke en op 16 april 1702 nog Johannes. Mr. Dirck Upkes (of Oepkes) ontving een traktement van 100 c.g. per jaar. In 1690 werd de oude traktementregeling weer hersteld en kreeg mr. Dirck weer de huur van de schoollanden plus 35 c.g. in geld per jaar. In 1697 werd de bijdrage tot 50 c.g. verhoogd. Mr. Dirck is blijkbaar in droevige omstandigheden omstreeks mei 1705 overleden: de begrafenis werd door de armvoogden bekostigd en zijn nagelaten "weeskens" Liewe, Trijntie en Sijpke Dircks werden uitbesteed, de twee jongsten bij de oudste zoon Upke Dircks, bakker te Minnertsga.^a De school-, kerk- en orgeldienst werd enige weken waargenomen door Liewe Dircks (zoon van de meester, hier gedoopt op 28 maart 1684), die daarvoor 6 c.g. 6 st. ontving.

Tien weken na mei 1705 (dus ongeveer juli) kwam mr. Minne Sents uit Hallum, alwaar hij geen schoolmeester geweest was. Hij huwde hier in sept. 1705 met Jancke Pijtters van Hallum. Zijn traktement bedroeg 70 c.g. per jaar bij de huur van de schoollanden.

Deze mr. Minne Sents is het schurftige schaap geweest onder de schoolmeesters van Barradeel. In het voorjaar van 1717 werd een loterij georganiseerd ten profijte van de kerk van Wanswerd, onder directie van Jan van Waart, apotheker te Leeuwarden, als collecteur-generaal; elk lot kostte 25 stuivers.^b Mr. Menno nu is voor deze loterij particulier collecteur geweest te Tzummarum. Hij bedreef nu allerlei knoeierijen met de loterij-briefjes, vervalste de nummers, gaf valse trekkingslijsten uit; alles met het doel om zich de prijzen toe te eigenen. Hij werd gevangen genomen en bekende zijn misdad. Het slot van het zeer uitvoerige vonnis luidde:

"dat de Gevangen alsoo door 't vertonen van falsche lijsten, verbergen van 't geene op eenige nummers ware getrokken, veranderen van divisien [op een briefje waarop 25 gulden was gevallen, had hij 25 stuivers uitgekeerd!] en sodanige quade praktijkquen en enorme falciteijten hem met 't ingeleijde geld en getrockene prijzen van eenige Inleggers heeft getracht te verrijcken. Alle 't welke sijnde saecken van een seer quaden gevolge, die daer omme andere ten exempel niet behoren te blijven ongestraft. Soo ist, dat 't voornoemde Hoff, op alles rijpelijk gelet ende geconsidereert hebbende 't gene men in desen behoorde te considereeren, in den naeme ende vanwegen de heerlickheit der Landtschappe van Frieslandt, den voorschr. Gevangen gecondemneert heeft ende condemneert hem bij desen, omme bij de Scherprechter op 't Schavot geleydet ende aldaer wel strengelijck te worden gegeesselt; bandt hem voorts de tijt van 3 jaren uijt

---

a Omstreeks 1692 was hij daar reeds als bakker.

b Crimineel Sententieboek, Hof van Friesland, I.I. 18.

Frieslandt, te ruijmen de stadt Leeuwarden binnen eerste daegs sonneschijn ende het Landt binnen den derden daghe, sonder daerinne in middelen tijd weder te mogen comen, bij arbitrale correctie.

Actum [in de kanselarij te Leeuwarden] den 21 October 1719."

In de acta van de kerkeraad van Tzummarum, d.d. 5 nov. 1719 lezen we:

"Na aenroeping van 's Heeren H. Naam is men getreden tot kerkelijke censure ende discipline, waer in niets is voorgekomen, als het seer ergerlijck en aenstotelijck gedragh van Minno Sints, schoolmeester ende ledemaat der Gemeente J. Chr. alhier, de welke op ingenomen ... door den Ed. Gerichte van Barradeel, wegens dieverije ofte grouwelijcke sonden begaan tegens het achtste gebod, door snoode en valsche practijken, door een valsche penne uitgewerckt, in arrest ofte apprehensie is genomen geweest, en gevolgelijck door den Procureur-Generaal bij den Hove van Friesland daerover is gecalangieert geworden, so dat tot verscheiden tijden openbaarlijck op de Crimineele Rolle heeft moeten staen ter verantwoordinge sijner beschuldigingen; alle hetgheene in het gemoedt van een waer Christen doen ter tijdt een groote ontsteltenisse en gevoelige ergernisse veroorsaecte. Waerdoor dan de E. Kerckenraedt achtervolgens de Christelijcke discipline tot quitinge hunner consciencien en (soveel doenlijck) tot weeringe der ergernissen uit de Gemeente J. Chr. en opdat alles met ordere en tot stichtinge mochte toegaan, bovengemelden Broeder Menno Sints, genoodsaect is geweest den Tafel des Heeren bij provisie te ontseggen, tot der tijdt toe en so lange als hij Menno Sints sich van die calangien soude hebben gesuivert. Twelck edoch van sulcken uitslag en gevolg is geweest, dat aen die bose feiten meer dan alte schuldigh is bevonden en dat alle de getuichenissen van de getuigen in oprechtigheit en waerheit tegens hem waeren bevonden, en in gevolge van dien bij den Hove is gecondemneert ende op den 21 October 1719 openbaer op het Schavot is ter executie gesteldt en voorts uit de Provincie is gebannen geworden.

Soo is het dan dat de E. Kerckenraedt nae rijpe deliberatie en overleg van saecken op den 5 November daeraenvolgende tot finale sententie en conclusie is getreden ende met droefheit en leedtwesen aen haer zielen, voorgemelden Menno Sints als een verrot Lidt van het geestelijck lichaem J. Christi ende der Gemeente afsnijdt ende afsondert ende van nu voortaan voor gheen Broeder meer erkent, maer rekent voor een heiden en vreemdelingh; en gelast, dat een ijgelijck sich van hem afzondere, of hij daerdoor door Godts Genade tot schaemte en droefheit over sijne sonden gebraght mochte worden, waer toe wij alle de leden van Christi Kercke vermaanen, hunne vijrige gebeden voor den Heere uit te storten, ende ons allen voor diergelijck boose stricken des Satans wil bewaaren.

Aldus gedaen als boven. Ter oirkonde onse gewoone Kerckenraedts verteikinge."

[w.g.] *B. Hesselius, Eccl. Tzummarum en Firdgum
Gerben Innes, Tiepke Martens, Eense Pijetters
Bartele X Folkerts, eigen geset merck^a*

---

a Opmerking Sannes: "Dit hier ingelascht als een staal van wereldlijke en kerkelijke rechtspraak in 't begin der 18^e eeuw."

Met dat al moest Tzummarum nu een nieuwe schoolmeester hebben. Daar de kerkvoogdij-rekeningen ons in 1716 in de steek laten, weten we niet wie de school hier sedert 1717 waargenomen heeft.^a Van een vaste aanstelling kon natuurlijk geen sprake zijn, voor het definitieve vonnis van mr. Menno, dus na 21 okt. 1719. Toen werd spoedig tot opvolger benoemd mr. Jan Swart, die hier op 3 mei 1720 tot lidmaat werd aangenomen. Hij was geboren omstreeks 1695 en zijn vrouw was Meinsk Hesselius. Hij was hier in elk geval in aug. 1751 nog in functie; hij was tevens dorprechter. Zij zijn hier beiden overleden. Op 13 febr. 1767 kwam met attestatie van Zurich mr. Durk Jelgers Gosliga, schoolmeester, dorprechter en organist. Hij is hier op 30 okt. 1768 getrouwd met Joukjen Sjoerds van Firdgum. Op 4 maart 1770 werd hun zoon Jelger gedoopt en op 28 maart 1773 hun zoon Sjoerd (geboren op 16 maart). Hij stond hier tot zijn dood, in het voorjaar van 1776. Zijn opvolger werd mr. Siebren Freerks Aardema, schoolmeester en dorprechter. Hij trouwde hier op 23 nov. 1777 met Aefke Tjeerds Wiegersma van Cornjum, een dochter van de Cornjumer schoolmeester. Hij was ook collecteur (in 1797 bijv.). Hij is hier op 28 juni 1802 overleden, oud 60 jaar, 1 maand en 11 dagen. Zijn vrouw Aafke overleefde hem. De school is in 1802 en 1803 provisioneel waargenomen door Lammert Martens de Boer, die later in 1809 predikant werd te Goënga. Hij was in 1787 te Tzummarum geboren. Het traktement bestond uit *f* 190, de schoolpenningen en een vrije woning. In 1803 kwam Jan Berends van Koten, eerst provisioneel, doch kreeg in 1806 een vaste aanstelling. Hij huwde hier op 20 nov. 1803 met Johanna Diederiks van Leeuwarden. Hun zoon Berend werd hier geboren op 21 sept. 1810. Het traktement bedroeg nu *f* 146 (huur van het schoolland inbegrepen), een vrije woning en *f* 88 en 14 st. als koster, voorzanger, etc., plus nog de schoolpenningen. Meester Jan kon de weelde van dit ruime salaris niet dragen: in 1812 werd hij wegens dronkenschap en plichtsverzuim geschorst voor onbepaalde tijd en weldra ontslagen. Enige rang heeft hij nimmer bezeten. Hij bleef hier wonen en schreef later, in 1829 bijvoorbeeld, nog wel de rekeningen voor de kerkvoogden en verrichtte andere kleine diensten voor hen. In 1812 werd J.J. Faber hier provisioneel onderwijzer. In 1813 kwam Cornelis de Zee, eerst ook weer provisioneel, doch eind 1814 kreeg hij een vaste aanstelling. Hij was geboren omstreeks 1790. Hij was onderwijzer op Vlieland geweest en behaalde op 14 juli 1813 in Friesland de 2e rang. Op 27 febr. 1830 werd de bouw van een nieuwe school, lang 16½ ellen en breed 9 ellen, aanbesteed door de grietman en assessor van Barradeel.^b Het aantal leerlingen bedroeg in 1817 105, in 1845 87 à 109. In het laatstgenoemde jaar was Pieter Pieters Gerbranda hier hulponderwijzer. Cornelis de Zee bediende de school ruim 30 jaar, totdat hij in de zomer van 1845 eervol ontslag verkreeg. In 1845 werd hier tot schoolonderwijzer benoemd Jan Jans Zeven uit Kimsward, die op 2 jan. 1846 in functie trad. Zijn vrouw Riemke T. Bonnema is hier op 11 mei 1846 overleden, oud 46 jaar. Zij waren omstreeks 1831 getrouwd en hadden twee kinderen. Hij hertrouwde op 16 mei 1847 met L.K. Boorsma. In 1865 was hier F. Reiding als hulponderwijzer; in het jaar 1873/74 was dat Van Assen. Meester J. Zeven genoot van de gemeente een salaris van *f* 640 en bovendien *f* 450 huur van een perceel kerkeland en *f* 300 voor kerkelijke bedieningen. In 1873 - hij was toen bijna 70 jaar - wilde hij wel ophouden en de Tjummarumers wilden wel een jeugdige

---

a In mei 1717 was Menno Sents nog schoolmeester te Tzummarum (Recesboek Het Bildt).

b *Leeuwarder Courant*.

leerkracht, maar het pensioentje, berekend naar *f* 640 was een beletsel. De kerkvoogden hebben er toen *f* 400 bij gedaan, zolang hij zou leven. Toen nam mr. Zeven begin 1874 ontslag. Hij was nog een tweede ranger.

Op 1 april 1874 werd Abel Zuur zijn opvolger; hij was in 1868 hoofd van de school te Borgweer (Gr.). Zijn vrouw was Hindrika Faber. In 1897 werd hier een nieuwe school gesticht en op 7 aug. ingewijd. Hij is met ingang van 1 jan. 1908 gepensioneerd en op 11 maart 1929 overleden. Op 1 maart 1908 kwam R.J. van der Tol van Zweins; hij verkreeg op 21 aug. 1935 eervol ontslag. Sedert 1935 was G.M.F. Toornstra van Balkbrug hier als hoofd. Hij werd op 1 dec. 1948 hoofd van een school te Enkhuizen. Hij werd toen in Tzummarum opgevolgd door J. Wijnia, onderwijzer te Dronrijp.

Bijzonder onderwijs

Op 1 jan. 1906 is te Tzummarum een school voor chr. nat. onderwijs geopend. Van 1906 tot 1911 was H. Mollema hoofd van deze school. Op 1 febr. 1911 werd hij opgevolgd door K. Nettinga, geboren op 28 nov. 1869 te Oosthem. Hij was onderwijzer te resp. Hoozevee, Oudega, Oosthem, Dordrecht en Leeuwarden. In nov. 1934 ging hij met pensioen.

Op 1 dec. 1934 werd L. van der Veen uit Hoozevee aangesteld als hoofd van deze school. Hij werd in sept. 1938 benoemd tot hoofd van de chr. landbouwschool te Kollum, maar hij heeft voor deze functie bedankt.

8. Wijnaldum

Op 5 dec. 1607 waren Oeds Tetmans en Moercke Pietersdr. echtelieden "tot Wijnaem".^a In 1612 was Oeds Tetmans hier schoolmeester; in aug. 1617 was hij tevens dorprechter en ontvanger. Zijn vrouw heette toen Eelck Annes; op 6 juni 1625 was Oeds Tetmans schoolmeester en ontvanger te "Winaem" en Eeck Annedr. zijn huisvrouw.^b Op 27 jan. 1630 werd hij ook genoemd als ontvanger en dorprechter.^c Op 23 april 1631 waren Oeds Tetmans en Eelck Annedr. hier nog steeds.^d Zij is in dec. 1634 overleden; de meester was reeds op 12 mei 1632 overleden.

Op 25 mei 1633 werd tot lidmaat aangenomen Regnerus Cornelij Iselmonde, schoolmeester te Wijnaldum. Hij vertrok in 1636 naar Herbaijum "en daernaer weder op 't Bildt tot S. Jacobs Par. tot de schooldienst geëligeerd en daer henen mede ook vertrokken".

Volgens het opschrift op de oude kerkklok was Wilcke Hendriks hier in 1636 schoolmeester.^e In jan. 1644 kwam Jan Feijes, schoolmeester, met attestatie van Exmorra. Op 15 jan. 1644 wordt Jan Feijes, schoolmeester te "Winaem", de school die hij bij provisie bedient, tegen 1 mei opgezegd om "in vridom" te verlaten. Andere ingezetenen protesteren daartegen en ontkennen dat hij "bij provisie" zou zijn aangesteld. Hij bleef dan ook. Hij trouwde te Wijnaldum in 1651 met Griet Clasesdr. Op 12 okt. 1676 is hij overleden. Aangezien de

---

a Barradeel V1, fol. 139°.

b Barradeel V4, fol. 234.

c Barradeel Q 5.

d Barradeel V5, fol. 249°.

e *Vrije Fries* 18 (1895), p. 95.

kerkvoogdij-rekeningen van Wijnaldum bewaard^a bleven, zijn we ook verder omtrent de schoolmeesters van dit dorp vrij nauwkeurig ingelicht.

Op 30 okt. 1676 werd mr. Feio Joannis (later noemde hij zich Peinstra) in zijn vaders plaats tot schoolmeester gekozen; hij was toen schoolmeester te Dongjum. Hij was te Wijnaldum geboren op 18 okt. 1654 en trouwde later met Akke Jans. Ook de functie van dorprechter werd door hem bekleed. Tot 1687 bleef hij schooldienaar en dorprechter, toen deed hij van deze posten afstand, doch werd of bleef ontvanger. In nov. 1690 heet hij ontvanger en old-schooldienaar; hij was toen tevens administrerend kerkvoogd. In 1694 is hij overleden; op 29 nov. 1694 is sprake van Akke Jans, weduwe wijlen Feijo Johannis Peinstra.

In mei 1687 kwam mr. Johannes Schotanus; verder in de kerkvoogdij-rekeningen steeds Jan Schotanus genoemd. Het traktement bedroeg jaarlijks 53 c.g. 12 st. Dikwijls ontving hij het om de twee of drie jaren; waarschijnlijk had hij nog inkomsten uit landhuur, evenals in de meeste plaatsen van Barradeel. Hij is hier omstreeks juli 1705 gestorven. In de winter van 1705/1706 is de school waargenomen door Hendrik Schotanus, waarschijnlijk een zoon van de overleden meester. Hij was schoolmeester te Hennaard. Blijkbaar kon hij de school te Wijnaldum niet definitief krijgen, want op Allerheiligen 1706 werd op belijdenis des geloofs tot lidmaat aangenomen: mr. Jan Johannes Swart, hier reeds in mei van dat jaar in functie als schoolmeester en dorprechter. Hij was vrijgezel, zoon van mr. Johannes Swart te Vrouwenparochie, waar hij eind 1686 geboren was. Hij trouwde hier op 17 april 1724 met Goijkjen Ludinga. Hij was in latere jaren ook ontvanger (in 1732 reeds) en in 1732 en 1744 o.a. ook kerkvoogd. Op 25 december 1761 is hij overleden en heeft tot die tijd, dus 55 jaar lang, hier de school bediend.

Omstreeks mei 1762 kwam, met attestatie van Akkerwoude, mr. Johannes Beek, ook dikwijls Jan Beek genaamd, schoolmeester met Doetje Douwes zijn huisvrouw. Het leven was voor hem "geen vrede alhier". In de jaren rond 1777 had hij, volgens de kerkerads-acta, een kwestie met zijn predikant, ds. Joha. In 1789 gingen de heren kerkvoogden met hem een akkoord aan, waarbij zij het beheer der schoollanden aan zich trokken en hem een vaste wedde toezegden van 220 c.g. per jaar, in te gaan mei 1790. In 1791 kreeg hij het aan de stok met zijn mede-dorpsbewoners, waarvan de volgende akte^b getuigenis aflegt:

"De ondergeschreeven Schoolmeester te Wijnaem geeft met Eerbied aan de Heeren Kerkvoogden van hetzelfde dorp te kennen: Hoedat hem van tijd tot tijd en bij aanhoudentheid buiten alle noodzakelijkheid veel overlast wordt aangedaen door het menigvuldig inslaan van de glaasen in het Schoolhuis met andere ongemakken en nadeeligheden daaruit ontstaande, door het soo digt nabij kaatsen van zommige jonge venten aan hetzelfde huis, zoo wel in de week als des Zondags.

Dat het kaatsen bij het Schole- en andere huizen daaromtrent staande, al ten tijde van den Heere Grietman Jhr. van Haarsholte om het inslaan der glaasen etc. is verboden bij pene van 3 gld. boete.

Dat de klachte destijds niet gedaan is door de ondergeteekende, maar door anderen. Dat dit verbod door den Heere Grietman Jhr. J. van Echten, daar kennis van bekomen hebbende, is vernieuwd. Dat hierdoor het schole- en andere huizen van die last lange jaren zijn bevrijd gebleeven.

---

a In depot bij het Rijksarchief te Leeuwarden, met fragmenten van 1612-1621.

b Van Beyma-Kingma-archief VI G. 62.

Dat sij intusschen voor hunne eigene Woningen ten Westen, alwaar meerder ruimte en minder gevaar is, hebben geëkaatst. Dat sij nu weer volgens hun seggen, van den Heere Grietman verlof hebben gekregen om bij het Schoolehuis te mogen kaatsen, met die verdere vrijheid om de Glaasen welke sij inslaan, met betalen te kunnen voldoen, zonder wijders.

Dat in hoeverre dit alles waar of niet waar is, vereischt nader ondersoek, wegens het misbruik, dat daarvan niet alleen kan, maar ook van gemaakt word.

Dat de Onderget. als Schoolmr. meend verpligt te zijn als bewoonder van het Schoolehuis, sorge te moeten dragen, dat hetzelve door niemand mishandeld worde.

Dat niettegenstaande alle Vermaningen om zig wat verder van het huis te verwijderen, hetwelk zij wel kunnen doen tot minder gevaar, of na hunne eigen woningen te gaan, alwaar sij minder gevaar en meerder ruimte hebben, daarzij voor desen soo lange geëkaatst hebben; maar geen is willen doen, zeggende geen stap te zullen wijken, en dringen daar zelfs met sterker drift tegen aan, waar tegens de Onderget. niets mag zeggen en moet sien, dat sij zig meester maken van anderens geregtigheid om hunne eigene te verschoonen en word daar en boven nog uitgescholden voor een Dwarsbongel en die boven de Grietman wil zijn, met meer andere vuile praattjes, waardoor hij voor den minsten jongen moet swijgen en uit den weg gaan, om hen te laten geworden.

Dat ofschoon de Onderget. niet in de voorkamer woont, de huishoudinge en Omstandigheid niet toelaat om altijd de vensteren toe te hebben en wel in 't bezonder als zij willen kaatsen.

Dat sij willende kaatsen, een half of heel venster open ziende, zomwijlen de vrijheid nemen om die toe te smijten of de ballen met de glaasen in de kaamer te slaan om te dwingen die toe te houden; vragen al lagchend en spottend, wat zij schuldig zijn en bergen telkens tot verschoning de permissie van de Grietman bij, datse met betalen kunnen voldoen.

Dat sij nu kort na malkander zes maal vele glaasen hebben ingeslagen, dan één, dan twee tegelijk, waarvan sommige gemaakt zijn en andere niet, en zoo wat aanslag geven om de stukken en brokken in de kamer verspreid, bij malkander te soeken.

Dat indien sij soo onbepaald mogen voortgaan gelijk zij zeggen te zullen doen, dat dan de Onderget. wegens de standplaats van het Schoolehuis in dit geval de ongelukkigste bewoonder is in de geheele buuren.

Dat dit gestelde van niemand, die onpartijdig is, kan worden ontkend, maar door de Ondervinding openbaar.

Dat de Onderget. dit overgeeft aan het Oordeel van de Heeren Kerkvoogden, in hoe verre hij dat alles lijden moet.

(w.g.) J. Beek

Desen 2en juni 1791

N.B. Dat sij op Pinksterzondag weer, en dus voor de zevende maal soo na bij malkander, de glasen hebben ingeslagen en dat dus onophoudelijk stukkene glasen hebben."

Geeft dit stuk al een levendige kijk (we zien als het ware de kleine ruitjes in lood met de ballen naar binnen stuiven, of de "jonge venten" de blinden van het huis toesmijten!) op het

dorpsleven in die dagen, niet minder doet de volgende akte^a ons een blik slaan op de tijdgeest in die dagen der Franse Revolutie en der omkering van zaken ook in ons land in 1795. De Patriotten hadden het gewonnen, ze voelden zich! Ze wilden de oude schoolmeester, die niet tot de hunnen behoorde, kwijt. Doch laten we ze zelf aan het woord in hun daartoe strekkend verzoek "Aan de Municipaliteit (= gemeenteraad) van Barradeel". Het stuk dateert van omstreeks 1795.

"Pro Patria et Libertate! [Voor Vaderland en Vrijheid] De Leeden van de gewapend Genoodschap en Societeit van Wijnaldum (twee alleen uitgezonderd) geven met verschuldigde Eerbied te kennen, dat zij van Uw leeden van de Municipaliteit van Barradeel versoeken om onse Schoolmeester Jan Beek van alle sijne posten te ontslaan. Alzoo na ons bedunkens volgens 't Publicatie van de 17 Julij 1795 Uw daar niet van kunt onttrekken, want er staat: "En worden de voorsz. Municipaliteiten bij deezen gelast en geauthoriseerd, om indien er onder hunne onderhorige Dorprechters en bedienden eenige mochten zijn, op wier goede trouw, Eerlijkheid, Vaderlandsliefde, werkzaamheid en Vaardigheid zij meenen zig niet te kunnen verlaten, dezelve dadelijk af, en anderen provisioneel in derzelve plaatsen te stellen, totdat hier omtrent nadere schikkingen bij de Representanten zal zijn gemaakt, etc.

Dair wij nooit kunnen zeggen, dat hij een medewerker geweest is van de goede zaak [ze bedoelen natuurlijk: van het Patriotisme, de Exercitiegenootschappen, enz.] maar het tegendeel heeft gebleeken, daar wij den dag beleefd hebben, dat wij een Vrijheidsboom planten en alzoo wij geen geschikter plaats konden vinden, als voor de deur van Jan Beek [!] settende dezelve aldaar met de grootste vrolijkheid; maar hij, Jan Beek, deelde daar geenzins in.

Daar de tijd weder gekomen is, dat wij ons in de zoo nuttige Wapenhandel mogen oeffenen, en 't welk de meeste, ja bijkans alle met het grootste genoegen doen (maar nooit het genoegen gehad om Jan Beek daarbij tegenwoordig te zien); dit is weder een blijk, welke gevoelens hij heeft; altans bij ons geeft het reden tot wantrouwen.

Wat het Schoolweezen aangaat, zulk is na ons inzien, aller beklaglijkst, want als zij slegts een weijnigje kunnen leezen en schrijven, alhoewel in een kleijne graad, dan moeten zij weg. Rekenen wil hij dezelve niet liest leeren, of hij moet daartoe genoodzaakt worden, en de arme kinderen, die wil hij geheelijks niet hebben, zo dat de vermogende ouderen en die haar kinderen gaarne goed lezen, schrijven en rekenen zien, haar kinderen naar andere Dorpen zenden, om daar tot meerdere kennis te geraken, zoodat de minvermogende haare kinderen tot niets anders kunnen geraken als tot een zwaar werk (daar men tog in andere dorpen, daar ware Schoolmeesters wonen, en op de helft na zooveel inkomen niet hebben, eens ziet, dat dezelve nog brave leden voor de maatschappij maaken). Is dit voor de ouders en kinderen van Wijnaldum niet ongelukkig, zoo een Schoolmeester nog langer te moeten houden?

Toen de Dwingelanden [=Prinsgezinden] de regtzaalen nog bekommen en 't stemregt nog aanweezig was (der landeigenaren alleen, bedoelt hij), toen moest men daaronder berusten, maar nu, Medeburgers, daar wij nu Vrijheid genieten, daar wij zoo lang na gewenscht hebben, laten wij nu dog de vrugten ook eens van plukken, en dat wij nuttige leeden voor de Maatschappij krijgen.

---

a Van Beyma-Kingma-archief VI E. 9.

Wat 't oppassen van de Klok betreft, moet ijder mensch daar niet van ijssen? Doen een vrouw tegen Jan Beek zeide bij de laaste brand van Gerrit Leenderts: "meester, moet gij de klok niet klippen, de menschen weeten het niet, want veele leggen in de zoete rust", moeste J. Beek daar toen geen ordre op hebben gesteld? Was dat zijn pligt niet? Wij oordeelen 't noodzakelijk te zijn geweest, opdat door dien anders gewoone weg, meer personen hulp hadden kunnen bieden.

Wat het Collect [het Ontvangerschap] betreft, heeft een Turfschipper gezegd, omdat hij des morgens vroeg kwam om Turf aan te geven [voor de belasting], geweigerd heeft, dog de Boer die turve zoude, waar daar niet mede tevree, en ging zelve heenen; dog doen dorstte hij het niet bestaan... Om nu niet te spreken van andere onbeleefdheden, als om dit eene maar te benoemen, het weijgeren van Papier en pennen te verkoopen, als zijnde juist geen verpligting voor hem, evenwel een groot gerijff voor de Burgerij. Nu zullen wij maar eindigen, met Hope en verwagting, dat ghijlieden onze, zoo wij meenen, billijk verzoek zult gelieven ten uitvoer te brengen. Dan Burgers, dank! en zal Wijnardums Burgerij, die gaarne zagen, dat haar geslagt nuttige leeden voor de Maatschappij wierden, Uwe naamen roemen.

Na toewensching van alle Heil en Broederschap, De Leeden van de Societeit en Gewapend Genootschap.

(w.g.) P.C. Leistra, praeses

Ruird Lolles, vjjsie-secretaris."

We meenden dit mooie stukje Patriottische tijdgeest onze lezers niet te moeten onthouden. Hoewel duidelijker in bedoeling dan in taal en stijl, toont 't o.a. hoe ook toen reeds de schoolmeester vergund brood at. Intussen, aan het beleefde verzoek werd door de autoriteiten geen gevolg gegeven. Nog ruim 20 jaar bekleedde meester Jan Beek zijn functie. Toen is de grijze meester in de zomer van 1818, op bijna 96-jarige leeftijd overleden! Een ruim 90-jarige schoolmeester! Zo kon het gebeuren, dat hier te Wijnaldum in 112 jaar twee onderwijzers zijn geweest, die beiden ruim 55 jaar in dienst waren.

In 1818 vinden we hier Jan Tjerks Greveling als provisionele onderwijzer. Hij kwam vrij oud in de school: op 26-jarige leeftijd haalde hij als kwekeling te Sexbierum in 1812 de 4e rang; in juli 1819 de 3e rang. Op 1 nov. 1819 ontving hij zijn vaste aanstelling te Wijnaldum. Zijn gedrag en vlijt worden in de meergemelde lijst beide "goed" genoemd. Hij was ook dijksontvanger, voor f 91 per jaar. Hij overleed reeds in het najaar van 1824, oud 38 jaar.

Op 11 april 1825 kwam Tjitse van der Meulen, van Offingawier. Het inkomen bedroeg toen f 220 uit de kerkebeurs en f 80 van de grietenij, plus schoolpenningen en woning. In 1817 gingen hier maar 25 kinderen naar school. In 1829 kwam er een nieuwe school. Meester Van der Meulen bezat de derde rang. Hij schreef enige schoolboekjes, o.a. "A. 1^e Voorlooper van Nieuwolds Splend Onderwijs". Er zullen er wel meer geweest zijn. Hij is op 25 april 1843 op 41-jarige leeftijd gestorven.

In 1843 werd de hulponderwijzer te Sexbierum, de bekende Harmen Sijtstra, belast met de waarneming van de school te Wijnaldum. Hij haalde dat jaar de 3e rang en was toen 26 jaar oud. Hij was de latere Friese schrijver.

Tot vaste onderwijzer werd intussen benoemd de 2e ranger Arjen Jans Steegstra. Hij was ondermeester te Dronrijp en trad op 15 jan. 1844 in functie te Wijnaldum. Er gingen nu ongeveer 60 leerlingen naar school. Hij trouwde in 1850 met Hinke H. Noordenbos. In 1850

werd de school geheel vernieuwd. Meester Steegstra is reeds op 25 sept. 1853 overleden, nog slechts 34 jaar oud.

Nu kwam hier Abraham Sjoerds Jansma van Wetzens hier op 15 mei 1854 in functie. Hij bezat de 2^e rang. Hij was op 17 april 1829 geboren en overleed op 15 juni 1862, oud 33 jaar. Hij liet zijn weduwe H. Noordenbos, met wie hij in 1858 was getrouwd, achter met drie kinderen.

De hulponderwijzer E. Akkeringa nam provisioneel de school waar. Tot opvolger werd op 25 okt. 1862 benoemd: Dirk Jans Hoeneveld van Brantgum. Zij bevoegdheid (2e rang) werd bij de Wet op het Lager Onderwijs van 1857 met de hoofdakke gelijk gesteld. Op 1 nov. 1869 kwam P.G. Gerbranda van Gorredijk hier als hulponderwijzer. Meester Hoeneveld verkreeg eervol ontslag en ging met ingang van 1 okt. 1893 met pensioen.

Zijn opvolger kwam in 1894 van Finkega: Bartholomeus Jacobus Schurer. Hij gaf ook les aan de Normaalschool te Franeker. Op 1 april 1904 werd hij boer onder Dongjum, later te Herbaijum. Van 1916 tot 1919 was hij lid van de Provinciale Staten. In 1924 werd hij rentenier te Franeker, later (in 1938) te Den Dolder. Hij is overleden op 14 febr. 1955 te Warken bij Zutphen, oude 90 jaar. Hij is te Wijnaldum begraven.

Op 1 juni 1904 kwam Sipke van der Wal van Harkema-Opeinde; op 1 mei 1906 vertrok hij naar Surhuisterveen. Hij leeft thans [=1938] nog met pensioen te Huizum. Van 1906 tot 1907 was D. van der Schaaf hoofd van deze school. Hij werd toen opgevolgd door W. Posthuma, die in 1909 onderwijzer te Amsterdam werd. Zijn opvolger was E. Rinsma, die in 1916 hoofd van de school te Rijperkerk werd. In 1916 kwam F. Kalverboer; op 1 mei 1932 werd hij hoofd van de school te Blesse. Hij werd toen opgevolgd door H. Rast, onderwijzer te Nijmegen. Op 1 sept. 1936 werd hij hoofd van een school te Franeker. In 1937 kwam K. Haakma, onderwijzer te Wartena. Op 1 jan. 1942 vertrok hij naar Giekerk en werd toen opgevolgd door E.P. de Boer, onderwijzer te Harfsen (Gld.) Eind aug. 1955 werd een geheel vernieuwde school in gebruik genomen; E.P. de Boer was hier toen nog steeds als hoofd.